

Uitvoeringsbeleid Ganzen Noord-Holland

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland
Haarlem, 27 mei 2014

Samenvatting

In de Agenda Groen, vastgesteld door Provinciale Staten op 11 maart 2013, is geconstateerd dat Noord-Holland een grote, en nog steeds groeiende ganzenpopulatie kent. Deze groei betreft zowel de zomer- als de winterpopulatie. Ganzen horen bij het Noord-Hollandse landschap, maar vormen tegelijkertijd een risico voor de vliegveiligheid en zorgen voor schade aan landbouwgewassen en natuurwaarden. Deze schade is de afgelopen jaren fors gestegen. In 2013 werd door het Faunafonds, de organisatie die de tegemoetkomingen aan schade aan agrariërs uitkeert, € 3,8 mln. uitgekeerd als gevolg van ganzenschade. Ter vergelijking: in 2007 ging het om circa € 1 mln.. Het Noord-Hollands aandeel in de landelijke tegemoetkomingen bedraagt inmiddels bijna een kwart van het totaal. De provincie is op grond van de Flora- en faunawet bevoegd tot het afgeven van onthefingen voor het doden of verstoren van dieren. Daarnaast hebben wij met het Natuurakkoord de verantwoordelijkheid gekregen voor het Faunafonds, wat voorheen een verantwoordelijkheid van het Rijk was.

Het is dus van belang dat wij een duidelijk en daadkrachtig beleid hebben voor ganzen. Dat bieden wij met dit Uitvoeringsbeleid Ganzen Noord-Holland. Dit beleid is erop gericht om ruimte te geven voor populatiereductie van jaarrond verblijvende ganzen – zowel in Natura2000-gebieden als daarbuiten – en het terugdringen van de tegemoetkomingen in faunaschade, terwijl tegelijkertijd voorwaarden worden gecreëerd om winterganzen te beschermen (via de invoering van de winterrust) en de instandhoudingsdoelen van beschermde soorten in Noord-Holland te waarborgen.

GS achten het niveau van tegemoetkoming in schade aan de landbouw door jaarrond verblijvende grauwe ganzen van het jaar 2005 een acceptabel niveau. Dit geldt ook voor de soorten nijlgans, Canadese gans en kolgans. Voor de schade veroorzaakt door de jaarrond verblijvende brandgans achten wij het schadeniveau van 2011 een acceptabel niveau. Wij achten het wenselijk de populatie jaarrond verblijvende ganzen terug te brengen totdat minimaal de genoemde acceptabele schadeniveaus bereikt zijn. Hiervoor wordt een termijn van tenminste vijf jaar noodzakelijk geacht.

De belangrijkste verschillen met ons vorige beleid zijn:

- De winter- en zomerperiodes gekoppeld aan het beschermingsregime trek- of jaarrond verblijvende gans, zijn gewijzigd. De winterperiode ging voorheen in op 1 oktober, nu op 1 november. De zomerperiode begon voorheen op 1 april, nu op 1 maart. Hierdoor kan twee maanden langer populatiebeheer op jaarrond verblijvende ganzen worden toegestaan.
- Er worden rustgebieden ingesteld, die voorzien in rust en voedsel voor trekganzen, passend bij de vereisten van de Vogelrichtlijn. De rustgebieden vervangen de oude ganzenfoerageergebieden, die onvoldoende effectief zijn gebleken. De rustgebieden worden begrensd op basis van voorkomen en schadehistorie van de overwinterende ganzen. Duur van de werking van de rustgebieden kan verschillen op basis van verblijfsduur per doelsoort. Populatiebeheer binnen het rustgebied is in die periode niet toegestaan. Beheer en schadebestrijding is slechts toegestaan op

soorten anders dan ganzen. Agrariërs binnen een rustgebied ontvangen een extra vergoeding van het Faunafonds.

- Wij blijven het in de winterperiode noodzakelijk achten eisen te stellen aan verjagingsinspanningen op kwetsbare gewassen alvorens 'aan verjaging ondersteunend afschot' toe te kunnen staan. Verjagingsinspanningen worden in de wet als mogelijke andere bevredigende oplossing gezien.
- Aan verjaging ondersteunend afschot blijft, naast de zomerperiode, ook in de winterperiode mogelijk ter voorkoming van schade, indien aangetoond wordt dat er belangrijke schade is opgetreden of dreigt op te treden en er geen andere bevredigende oplossingen zijn. Dit wordt toegestaan op kwetsbare gewassen zoals gedefinieerd door het Faunafonds.
- Indien na evaluatie blijkt dat de populatie jaarrond verblijvende ganzen niet noemenswaardig is afgenomen, wordt ook beheer en schadebestrijding op overjarig grasland in de winterperiode (behoudens in rustgebieden) mogelijk gemaakt.
- Wij achten het mogelijk ontheffing voor het verstoren, verjagen en doden van de brandgans toe te staan, zowel in de winter als in de zomerperiode.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding nieuw uitvoeringsbeleid	6
1.2 Wettelijk kader, beleidskader en rolverdeling	7
1.2.1 Wettelijk kader en provinciaal beleidskader	7
1.2.2 Faunabeheereenheid	7
1.2.3 Afspraken in interprovinciaal verband	7
1.2.4 Adviezen maatschappelijke partners bij de totstandkoming.....	7
1.3 leeswijzer	8
2. Ganzensoorten	9
2.1 Beschermde soorten	9
2.1.1 Broedvogels (jaarrond)	9
2.1.2 Overwinteraars	10
2.2 Niet-beschermde soorten	10
3. Erkende belangen in de Flora- en faunawet	11
3.1 Inleiding.....	11
3.2 Volksgezondheid en openbare veiligheid.....	11
3.3 Veiligheid van het luchtverkeer.....	11
3.4 Schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren.....	12
3.5 Schade aan flora en fauna	12
3.6 Bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen belangen.....	12
4. Beleid voor jaarrond- en overwinterende ganzen	13
4.1 Inleiding.....	13
4.2 Overwinterende ganzen.....	13
4.2.1 Winterrust	13
4.2.2 Rustgebieden	14
4.3 Jaarrond verblijvende ganzen.....	16
4.3.1 Jaarrond verblijvende beschermde ganzen	16
4.3.2 Jaarrond verblijvende beschermde ganzen	17
4.4 Schiphof	17
4.5 Natura2000-gebieden	18
5. Maatregelen	19
5.1 Inleiding.....	19
5.2 Ongeschikt maken of afschermen van opgroeigebieden	20
5.3 Afschermen van broedgebieden	20
5.4 Fluctueren van waterstand	21
5.5 Predatie.....	21
5.6 Werende en verjagende maatregelen.....	21
5.7 Gewaskeuze	22
5.8 Schadebestrijding op schadelocaties	22
5.9 Populatiebeheer als middel om schade te bestrijden	23
5.9.1 Nestbehandeling	23
5.9.2 Afschot.....	24
5.9.3 Vangacties	24

5.10 Overzicht van maatregelen.....	25
6. Blik op de toekomst	26
6.1 Lobby voor de inzet van CO ₂ voor landbouw.....	26
6.2 Provinciale en regionale beheerteams	26
6.3 Uitbreiding provinciale vrijstellingslijst	26
6.4 Lobby wildlijst naar provincies	26
6.5 Voorwaarden in ontheffingen.....	26
6.6 regionale uitwerking van beheermaatregelen	26
7. Financiële onderbouwing	27
7.1 Ontwikkeling tegemoetkomingen faunaschade	27
7.2 Risicoparaagraaf	31
Bijlagen	32
Bijlage 1 - Criteria begrenzing rustgebieden.....	32
Bijlage 2 - lijst N2000 gebieden	35
Bronnen.....	37

1. Inleiding

1.1 Aanleiding nieuw uitvoeringsbeleid

Ganzen horen bij Nederland. Het aantal jaarrond verblijvende ganzen in Nederland neemt al geruime tijd toe. Deze toename is het gevolg van de voor ganzen zeer gunstige voedselomstandigheden die in ons land ontstonden in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw, in combinatie met de verminderde jachtdruk als gevolg van wijzigingen in wet- en regelgeving. Dit leidde tot een toename van, aanvankelijk, vooral de bij ons overwinterende ganzen. Daarnaast is echter sprake van een toename van het areaal geschikt broedgebied en een grotere verwevenheid van nieuwe natte natuurgebieden en cultuurlandschap, waardoor ook de ganzen die jaarrond in Nederland verblijven steeds meer voedsel beschikbaar hebben gekregen. Sinds 1990 namen de aantallen broedparen bij alle in Nederland voorkomende soorten met gemiddeld tien procent per jaar toe; bij de brandgans, Canadese gans en grauwe gans zelfs met twintig procent per jaar.¹

Zowel jaarrond verblijvende als overwinterende ganzen veroorzaken, in steeds grotere mate, belangrijke schade aan agrarische gewassen. Daarnaast kan schade aangericht worden aan natuurwaarden, zoals door het lokaal (over)begrazen van riet of andere oevervegetatie (hoewel de schaal waarop dit gebeurt nog niet goed gedocumenteerd is) en (lokaal) de vermessing van voedselarme vegetaties. Ook is door de grootte van de ganzenpopulatie de kans op aanvaringen tussen vliegtuigen en ganzen aanwezig. Kortom: ganzen brengen ook overlast met zich mee.

Sinds 2014 zijn de provincies, als gevolg van de decentralisatie van het natuurbeleid, verantwoordelijk voor de tegemoetkoming in de schade die het Faunafonds, nu onderdeel van 'Bijl 2²', uitkeert. Uit cijfers van het Faunafonds komt naar voren dat in de provincie Noord-Holland de afgelopen jaren een sterk oplopende trend is in de getaxeerde belangrijke schade aan agrarische gewassen, veroorzaakt door jaarrond verblijvende ganzen. Dat leidt tot sterk gestegen kosten voor de overheid, die wij willen terugdringen.

Om de hiervoor genoemde redenen hebben Gedeputeerde Staten zich ten doel gesteld nieuw ganzenbeleid te ontwikkelen. Het voorliggende Uitvoeringsbeleid Ganzen Noord-Holland is hier het resultaat van. Dit uitvoeringsbeleid heeft betrekking op alle ganzenpopulaties in Noord-Holland, dus zowel de jaarrond verblijvende als de overwinterende ganzen. Met dit uitvoeringsbeleid willen wij een bijdrage leveren aan de bescherming van winterganzen en tegelijkertijd de schade die jaarrond verblijvende ganzen aanrichten terugbrengen tot een maatschappelijk aanvaardbaar niveau.

---

¹ Vogelbalans 2013; Sovon 2013; Schekkerman et al., 2012

² Per 1 januari 2014 zijn diverse uitvoerende interprovinciale werkzaamheden ondergebracht in de nieuwe werkorganisatie BIJ12, die ressorteert onder het InterProvinciaal Overleg (IPO).

1.2 Wettelijk kader, beleidskader en rolverdeling

1.2.1 Wettelijk kader en provinciaal beleidskader

De Flora- en faunawet regelt in Nederland de bescherming van plant- en diersoorten en geeft aan onder welke voorwaarden mag worden afgeweken van deze beschermingsregels. De bevoegdheden die de Flora- en faunawet aan de provincies toekent zijn uitgewerkt in de “Beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland”, die op 17 december 2007 door Provinciale Staten is vastgesteld. Dit uitvoeringsbeleid ganzen kan, net als het eerdere uitvoeringsbeleid uit 2009, worden beschouwd als een nadere uitwerking van de Beleidsnota uit 2007 en is geldig totdat er een nieuw beleid wordt vastgesteld. In deze documenten schetsen wij hoe Gedeputeerde Staten, met betrekking tot ganzen, omgaan met de bevoegdheden die we in de Flora- en faunawet hebben gekregen.

1.2.2 Faunabeheereenheid

De Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland is op grond van de Flora- en faunawet belast met de uitvoering van het planmatig beheer. De Faunabeheereenheid heeft in haar geledingen alle partijen vertegenwoordigd die een belang hebben bij dit planmatig beheer. De Faunabeheereenheid is dan ook de instantie waarbinnen de belangenafweging wordt gemaakt hoe de beschikbare maatregelen voor beheer, zoals nestbehandeling en afschot, worden ingezet. Het resultaat van deze belangenafweging wordt vastgelegd in een faunabeheerplan. Gedeputeerde Staten hebben de bevoegdheid om dit faunabeheerplan goed te keuren.

1.2.3 Afspraken in interprovinciaal verband

De ganzenproblematiek is in beginsel een provinciaal vraagstuk, aangezien de situatie per provincie sterk verschilt. De omvang en soortsaamenstelling van de ganzenpopulaties verschilt per provincie, evenals de mate van verwevenheid tussen natuur- en landbouwgebieden, de aard van de landbouwactiviteiten en fysisch-geografische verschillen tussen regio's. Daarom wordt het beschermen van ganzen enerzijds en het voorkomen en bestrijden van schade door ganzen anderzijds, met provinciaal maatwerk aangepakt. De provincies streven er echter naar een aantal onderwerpen gezamenlijk te regelen. Zo stellen wij gezamenlijk de hoogte van de tegemoetkomingen in schade door het Faunafonds vast en voeren wij gezamenlijk een lobby voor een spoedige, effectieve inzet van het middel CO₂. Ook stemmen wij de noodzakelijke inspanningen af om te voldoen aan de internationale verplichtingen die aan de lidstaat Nederland worden gesteld in het kader van Europese wet- en regelgeving.

1.2.4 Adviezen maatschappelijke partners bij de totstandkoming

Een conceptversie van dit uitvoeringsbeleid is om advies voorgelegd aan de Faunabeheereenheid met daarin vertegenwoordigd: LTO-Noord, de natuurbeherende organisaties (Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Waternet, PWN, Waterleidingbedrijf Noord-Holland, Stichting Gooisch Natuurreservaat en Stichting Landschap Noord-Holland), Hollands Particulier Grondbezit, de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG). Tevens is een conceptversie gedeeld met de Vogelbescherming Nederland, de Dierenbescherming en is het Faunafonds om advies gevraagd. De adviezen van deze organisaties zijn betrokken bij de totstandkoming van dit definitieve uitvoeringsbeleid. Gedeputeerde Staten hebben in een separaat vastgestelde Nota van beantwoording de adviezen van commentaar voorzien.

1.3 Leeswijzer

Dit uitvoeringsbeleid is als volgt opgesteld. In dit hoofdstuk werd beschreven wat ons wettelijk en beleidskader is, hoe de rolverdeling tussen de verschillende partijen is en op welke wijze dit beleid tot stand is gekomen. Hoofdstuk 2 bevat een algemene beschrijving van de in Nederland en Noord-Holland voorkomende ganzensoorten. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen beschermde en onbeschermde soorten. Hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van de in de Flora- en faunawet erkende belangen en welke schade ganzen in Noord-Holland aan deze belangen (kunnen) veroorzaken. Hoofdstuk 4 beschrijft ons nieuwe beleid aangaande de verschillende ganzensoorten. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de mogelijke maatregelen die ingezet kunnen worden ter bestrijding van schade veroorzaakt door ganzen. In dit hoofdstuk geven wij tevens onze visie op deze maatregelen. Hoofdstuk 6 geeft een doorkijk naar de toekomst. Ten slotte bevat hoofdstuk 7 een toelichting op de financiële aspecten van dit uitvoeringsbeleid.

2. Ganzensoorten

In Nederland komt een aantal ganzensoorten voor. Het gaat om in het wild levende soorten die hier jaarrond, of een deel van het jaar, verblijven. Dit zijn grauwe gans (*Anser anser*), kolgans (*Anser albifrons*), brandgans (*Anser leucopsis*), Canadese gans (*Branta canadensis*), rietgans (*Anser fabalis*), kleine rietgans (*Anser brachyrhynchus*), rotgans (*Branta bernicla*), nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*)³, Indische gans (*Anser indicus*), dwerggans (*Anser erythropus*), roodhalsgans (*Branta ruficollis*), sneeuwganzen (*Anser caerulescens*) en enkele soorten die in zeer kleine aantallen voorkomen. De hierboven genoemde ganzensoorten zijn te verdelen in beschermde en niet-beschermde soorten.

2.1 Beschermde soorten

Alle in het wild levende vogelsoorten die voorkomen op het Europese grondgebied van de lidstaten van de Europese Unie en die genoemd worden op de bij de Vogelrichtlijn behorende "List of birds of the European Union - June 1999" zijn op grond van de Flora- en faunawet beschermd. De beschermde ganzensoorten die in Nederland voorkomen zijn: kolgans, brandgans, rietgans, kleine rietgans, grauwe gans, Canadese gans, Ross' gans en de rotgans. Het nemen van maatregelen om schade te voorkomen, zoals het verjagen, verwijderen van nesten, of doden van deze soorten is bij wet verboden en mag slechts plaatsvinden nadat er voor deze verboden een ontheffing of vrijstelling is verleend. Ook mogen de maatregelen die worden uitgevoerd om schade te bestrijden of te voorkomen er niet in resulteren dat de gunstige staat van instandhouding in het geding komt en dient er geen andere bevredigende oplossing voorhanden te zijn. Voor het bepalen van de gunstige staat van instandhouding wordt aangesloten bij de definitie uit de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn 'dat uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven'. Het Natura2000-doelendocument geeft een vertaling voor een landelijke minimumpopulatie. Deze aantallen zien wij als vertrekpunt om te kunnen sturen op een goede staat van instandhouding. Wij zien deze aantallen als een absoluut minimum, niet als een streefstand. De gunstige staat van instandhouding in Noord-Holland moet bij voorkeur worden gezien als een onderdeel van de gunstige staat van instandhouding van de Nederlandse populatie. Hiervoor is echter nationale afstemming nodig. Indien er geen nationale afspraken beschikbaar zijn, geldt het provinciale niveau.

Binnen de groep beschermde ganzensoorten is onderscheid te maken tussen enerzijds broedvogels en anderzijds overwinteraars.

2.1.1 Broedvogels (jaarrond)

De grauwe gans, brandgans en Canadese gans hebben zich in Noord-Holland als broedvogel gevestigd of zijn van oudsher broedvogel in Nederland. De grauwe gans, in al haar verschijningsvormen, is de meest algemeen voorkomende soort

---

³ Hoewel de nijlgans in naam wel een gans is, behoort deze taxonomisch tot de eenden. Vanwege zijn gedrag en de schade die deze soort veroorzaakt is deze desondanks in dit uitvoeringsbeleid ganzen meegenomen.

in Noord-Holland en vertegenwoordigt iets meer dan tachtig procent van het totaal aantal jaarrond verblijvende ganzen. De brandgans is goed voor zo'n elf procent van de jaarrond populatie. De Canadese gans, inclusief alle ondersoorten en hybriden, maakt rond de vier procent van de jaarrond verblijvende hier broedende populatie uit.⁴

2.1.2. Overwinteraars

Kolganzen, dwergganzen, rotganzen, kleine rietganzen en rietganzen broeden over het algemeen niet in Nederland. In de wintermaanden trekken deze ganzen van hun noordelijker gelegen broedgebieden naar het zuiden en doen daarbij ook veelvuldig Nederland aan. Overigens doen, naast de jaarrond verblijvende grauwe- en brandganzen, ook uit noordelijke streken grote aantallen grauwe- en brandganzen Nederland aan als overwinteringsgebied.

2.2 Niet-beschermden soorten

Niet-beschermden soorten zijn niet beschermd op grond van de Vogelrichtlijn (ze staan niet op de "List of birds of the European Union - June 1999") en worden geacht niet natuurlijk in het wild levend op het grondgebied van de Europese lidstaten voor te komen. Dit betekent dat ze niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet vallen. Binnen de groep van niet-beschermden soorten kan onderscheid worden gemaakt tussen enerzijds exoten en anderzijds verwilderde gedomesticeerde ganzen. Tot de groep exoten behoren Indische gans, nijlgans, Hawaïgans en andere minder waargenomen ganzen zoals de zwaangans. Een exoot kan een bedreiging vormen voor de biodiversiteit en het ecosysteem verstoren door bijvoorbeeld het wegconcurreren van inheemse soorten of genetische vermenging, waardoor kenmerken van inheemse (sub)soorten verdwijnen. Dit is de reden dat wij een nulstand wenselijk achten.⁵ Exoten zijn niet beschermd op grond van de Flora- en faunawet, hetgeen betekent dat ze op alle wettelijk toegestane manieren mogen worden bestreden. Ontheffingverlening (op grond van art. 68 Flora- en faunawet) is niet mogelijk omdat het geen beschermden soorten betreft. Voor bestrijding met het geweer van onbeschermden soorten kunnen wij een aanwijzing (op grond van art. 67 Ffw) afgeven. Om het instrument dat art. 67 Ffw biedt in te zetten, moet wel een onderbouwde aanvraag worden gedaan waarin wordt aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossingen zijn en dat het gebruik van de aanwijzing nodig is voor het voorkomen van schade aan een in de wet genoemd belang. Deze onderbouwing is op dit moment moeilijk te leveren omdat het Faunafonds alleen belast is met het registreren en taxeren van schade aangericht door beschermden soorten. De populatie van exoten is zo groot dat een nulstand niet meer realiseerbaar lijkt, in relatie tot de middelen die hiervoor (zowel in financiële als in praktische zin) beschikbaar zijn. In die gevallen achten wij een zo laag mogelijke stand gewenst. Ook voor verwilderde gedomesticeerde ganzen en hybriden daarvan wordt om redenen van genetische vermenging een nulstand nagestreefd.

---

⁴ Ganzen in Noord-Holland, provincie dekkende telling juli 2013 (Visbeen, v/d Riet en v/d Tempel 2013)

⁵ Nulstand houdt in: het terugbrengen van de stand van een soort tot nul. Er zijn dan geen individuen meer aanwezig.

3. Erkende belangen in de Flora- en faunawet

3.1 Inleiding

De Flora- en faunawet bepaalt dat het doden van beschermde dieren slechts is toegestaan als een in deze wet genoemd belang in het geding is. Deze belangen zijn genoemd in de artikelen 65, 67 en 68 van de Flora- en faunawet. Een uitvoerige beschrijving van de in de Flora- en faunawet genoemde belangen is te vinden in de Beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland. Hierna zal daarom slechts beknopt worden aangegeven welke schade ganzen in Noord-Holland aan deze belangen veroorzaken. Doordat wij voor verschillende belangen een ontheffing kunnen verstrekken (elk met zijn eigen bepalingen en/of voorschriften) kan het voorkomen dat in een bepaald gebied voor een specifieke soort meerdere ontheffingen van kracht zijn. Een denkbaar voorbeeld is samenloop van ontheffingen voor beheer en schadebestrijding in de omgeving van Schiphol, die betrekking kunnen hebben op zowel het belang van de veiligheid van het luchtverkeer als het belang van het beperken van schade aan landbouwgewassen. Het is in deze gevallen aan de Faunabeheereenheid om de uitvoering van de ontheffingen gecontroleerd en gecoördineerd te laten plaatsvinden.

3.2 Volksgezondheid en openbare veiligheid

Van ontheffingverlening vanwege het in het geding zijn van het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid vanwege ganzen is in Noord-Holland slechts enkele malen sprake geweest. Het betrof de verkeersveiligheid waarbij groepen ruiende ganzen of nog niet vliegvlugge jongen zich ophielden in klaverbladen van snelwegen en daarbij de openbare weg dreigden te betreden. Een andere mogelijkheid betreft de vervuiling van zwemwater door uitwerpselen van ganzen, die, direct of via afspoeling van zwemstranden, kunnen leiden tot verslechtering van de zwemwaterkwaliteit (groeipotentieel van blauwalg).

3.3 Veiligheid van het luchtverkeer

Vogels in het algemeen vormen een bedreiging voor de veiligheid van het luchtverkeer. Vanwege de grootte en het gewicht van ganzen en het feit dat ze vaak in grote groepen vliegen, geldt dit in het bijzonder voor hen. Ganzen kunnen grote schade aan vliegtuigmotoren aanrichten, waarbij bovendien moet worden bedacht dat de kans bestaat dat meerdere motoren tegelijkertijd worden geraakt. De Nederlandse Regiegroep Vogelaanvaringen (NRV) heeft in april 2012 een convenant "Beperken risico vogelaanvaringen" gesloten, met als doel om in het gebied rond de nationale luchthaven Schiphol het risico van botsingen tussen vliegtuigen en vogels te reduceren. Er worden in het convenant vier pijlers onderscheiden:

1. ontwikkelen detectietechniek (radar en vliegoperatie op de luchthaven);
2. beperken van de vogelaantrekkende werking in de omgeving van Schiphol, door ontwikkeling van een ruimtelijke toets op vogelaantrekkende bestemmingen en het stimuleren van het versneld onderwerken van graanresten door agrarische ondernemers;
3. beperken van de populatie zomerganzen in de omgeving van Schiphol door vangacties;
4. monitoring en evaluatie.

De centrale regie over dit convenant is de verantwoordelijkheid van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. De provincie Noord-Holland is deelnemer in het convenant.

3.4 Schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren

De schade veroorzaakt door ganzen aan dit belang is groot. In hoofdzaak gaat het om schade aan landbouwgewassen. Aan een deel van deze schade wordt tegemoetgekomen door middel van compensatie door het Faunafonds. Bij schade veroorzaakt door exoten en verwilderde gedomesticeerde ganzen wordt geen tegemoetkoming in de schade verstrekt, omdat deze dieren niet beschermd zijn. Ook schade veroorzaakt door dieren die op de landelijke vrijstellingslijst staan, zoals de Canadese gans, wordt niet door het Faunafonds vergoed. Verder moet de grond geschikt zijn voor agrarisch gebruik en mag er geen natuurpacht gelden. Voor een uitputtende lijst van voorwaarden om voor tegemoetkoming van schade door het Faunafonds in aanmerking te komen, verwijzen wij naar de beleidsregels en het Handboek faunaschade op de website van het Faunafonds.

3.5 Schade aan flora en fauna

Bij schade aan het belang flora en fauna kan het gaan om het lokaal (over)begrazen van riet of de vermesting van voedselarme natuurgebieden. Hoewel natuurbeheerders schade ervaren, is dit moeilijk aantoonbaar en kwantificeerbaar. Landelijk vindt onderzoek plaats om dit verder te kunnen onderbouwen.

3.6 Bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen belangen

Op dit moment zijn er in artikel 4 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren geen belangen aanwezen waarvoor Gedeputeerde Staten bevoegd zijn, die te maken hebben met door ganzen veroorzaakte schade.

4. Beleid voor jaarrond- en overwinterende ganzen

4.1 Inleiding

Zoals beschreven in de Beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland gaat de Flora- en faunawet uit van het 'nee, tenzij-beginsel'. Dit houdt in dat in beginsel alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde dieren en planten verboden zijn. Voor niet-beschermde soorten geldt dit beschermingsregime niet. Echter, een uitleg van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) bij de beantwoording van Kamervragen over het doden van verwilderde katten, leert dat voor het gebruik van het geweer tegen deze dieren een aanwijzing nodig is, ondanks de onbeschermd status. Ook dient te worden onderbouwd dat schade dreigt aan een in de wet genoemd belang en redelijkerwijs geen andere bevredigende oplossingen voorhanden zijn.

Wanneer gemotiveerd kan worden dat voor een bepaalde beschermde soort of groep van soorten aan het 'tenzij'-onderdeel van 'nee, tenzij' wordt voldaan, kan door de provincie een vrijstelling, aanwijzing of ontheffing verleend worden. De onderbouwing voor aanvragen van ontheffingen en/of aanwijzingen dient in beginsel door de Faunabeheereenheid gegeven te worden in haar faunabeheerplan. Daarnaast kan een dergelijke onderbouwing in een aanvraag voor ontheffing of aanwijzing geschieden. Soorten kunnen ook worden aangewezen met een ministeriële regeling als zij landelijk schade aan erkende belangen (dreigen) aan (te) richten (zoals bijvoorbeeld op dit moment het geval is bij de Canadese gans).

4.2 Overwinterende ganzen

Nederland is een zeer belangrijk overwinteringsgebied voor ganzen. Bijna nergens in Europa komen 's winters zoveel ganzen bijeen als in Nederland. Van verschillende soorten verblijft meer dan de helft tot meer dan driekwart van de gehele Europese populatie gedurende enige tijd in ons land. Nederland draagt daardoor een grote internationale verantwoordelijkheid in het garanderen van een duurzame staat van instandhouding van overwinterende ganzen, als uitvloeisel van de Vogelrichtlijn. Om hieraan te voldoen kiezen wij ervoor om voorzieningen te treffen om voldoende rust en voedsel beschikbaar te stellen.

4.2.1 Winterrust

Populatiebeheer op overwinterende ganzen wordt in beginsel niet toegestaan, vanwege de aanwezigheid van trekganzen. Mocht uit een evaluatie in september 2015 blijken, dat het schadeniveau als gevolg van jaarrond verblijvende ganzen ondanks forse inspanningen aan de kant van alle bij de uitvoering betrokken partijen, niet noemenswaardig is afgenomen, dan wordt de uitvoering van winterrust (behoudens in de rustgebieden) opgeschort. Daarmee wordt beheer en schadebestrijding op overjarig grasland in de winterperiode mogelijk gemaakt. De winterrust wordt hervat als de schade als gevolg van de jaarrond verblijvende ganzen is teruggebracht. Hiermee zijn de regels voor winterrust en voor reductie van schade door jaarrond verblijvende ganzen onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Wij bepalen dat de winterperiode loopt van 1 november tot 1 maart. Overwinterende ganzen komen voor het grootste deel aan in het late najaar. Het grootste deel van de trekganzen arriveert vanaf november in Nederland. Afhankelijk van de

weersomstandigheden en de soort zijn er ook ganzen waarvan beperkte aantallen al in oktober of zelfs september arriveren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de grauwe gans, waarvan het grootste deel van de populatie die bij ons overwintert zich tussen oktober en februari in Noord-Holland bevindt. Naar ons oordeel komt de duurzame staat van instandhouding van de Europese trekpopulatie hierdoor echter niet in het geding. Voor de rotgans, waarvan het grootste deel van de populatie zich tussen oktober tot en met mei in Noord-Holland bevindt, geldt dat het voor de Wadden in oktober vooral doortrekkende exemplaren betreft waarop geen afschot mogelijk zal zijn.⁶ Wij zullen afstemming zoeken met landen die in de trekroute van de bij ons overwinterende ganzen liggen, om te bezien of er internationale afspraken kunnen worden gemaakt over het beheer van deze populaties.

4.2.2 Rustgebieden

Wij zullen in Noord-Holland rustgebieden aanwijzen voor overwinterende ganzen. Door rustgebieden aan te wijzen bieden wij bescherming en voedsel aan trekganzen en kunnen deze dieren (grauwe, kol-, brand- en rotganzen) voldoende conditie opbouwen om aan de trek terug te beginnen. Rustgebieden zullen in Noord-Holland in principe van kracht zijn in de periode 1 november tot 1 april. Het betreft dan rustgebieden ten behoeve van grauwe ganzen en kolganzen. In rustgebieden waar brandganzen tot de aanwezige trekganzen behoren geldt dat het rustgebied wordt verlengd voor alle aanwezige ganzensoorten tot 1 mei. In rustgebieden waar rotganzen tot de aanwezige trekganzen behoren, is het rustgebied van kracht tot 1 juni.

Het aanwijzen van de rustgebieden gebeurt door Gedeputeerde Staten. Aan de hand van een jaarlijkse inventarisatie van het gebruik van de aangewezen rustgebieden door winterganzen, kan de begrenzing en duur van de rust naar gelang de bevindingen gewijzigd worden. Over de wijze waarop wij de rustgebieden willen aanwijzen, staat een nadere toelichting in bijlage 1⁷. Wij verzoeken de Faunabeheereenheid om op basis van de in bijlage 1 genoemde criteria en door de provincie geleverde randvoorwaarden zoals het aantal te begrenzen hectares, op regionaal niveau het proces tot begrenzing te begeleiden en hiertoe een advies aan Gedeputeerde Staten voor te bereiden.

Om de schade buiten foerageergebieden te verminderen, werd voorheen ingezet op verjaging naar foerageergebieden. Uit de landelijke evaluatie van dit beleid (LNV/Alterra, 2009) en telrapportages tot 2010/2011 (Faunafonds/Sovon) blijkt dat dit uitgangspunt van enerzijds opvangen en anderzijds verjagen, door versnippering van de foerageergebieden en een te gering verschil van rust binnen en onrust buiten de foerageergebieden, niet effectief en efficiënt. Naar aanleiding van deze evaluatie wordt nu geconcentreerd op de ligging van rustgebieden om de effectiviteit te maximaliseren. Tot het aanwijzen van de rustgebieden is voltooid, zullen de huidige foerageergebieden gelden als rustgebied.

Uitgangspunten binnen rustgebieden

---

⁶ Aantallen en verblijfsperiode van overwinterende ganzen in Noord-Holland (v/d Riet, v/d Tempel en Visbeen, feb 2013)

⁷ Op basis van de criteria opgesteld als richtlijn door de projectorganisatie G7- IPO ten tijde van het Ganzenakkoord.

Binnen de rustgebieden (en totdat rustgebieden zijn aangewezen: binnen de foerageergebieden) geldt volledige winterrust. Het is niet toegestaan binnen rustgebieden preventieve middelen voor de verjaging van ganzen in te zetten of ze opzettelijk te verontrusten of te verstoren. Ganzen mogen niet verjaagd worden, ook niet op kwetsbare gewassen. Agrariërs kunnen een 100% tegemoetkoming in de schade door ganzen aanvragen bij het Faunafonds, aangevuld met een bonus die past binnen de Europese staatssteunkaders (*de minimis*-regeling). Deze aanvullende vergoeding zal op korte termijn nader uitgewerkt worden. Ook krijgen agrariërs binnen rustgebieden het behandelbedrag van het Faunafonds teruggestort. Hoewel binnen de rustgebieden ganzen zoveel mogelijk rust geboden wordt, mag onder bepaalde voorwaarden jacht, beheer of schadebestrijding op andere soorten plaatsvinden.

Gedeputeerde Staten hebben geen bevoegdheden ten aanzien van de jacht (met uitzondering van het sluiten van de jacht in winterse omstandigheden). Wel geldt ook voor jacht de beperking in rustgebieden die voortkomt uit de verboden van de Flora- en faunawet, namelijk dat het niet is toegestaan met deze activiteit ganzen te verstoren. Hiervoor wordt een afstand van 500 meter aangehouden. Wij achten het wenselijk dat op lokaal niveau afspraken worden gemaakt om de (hieronder beschreven) voorwaarden die gelden voor beheer en schadebestrijding ook van toepassing te laten zijn voor de jacht in de desbetreffende gebieden. We vragen daarnaast in rustgebieden slechts eenmalig één dag per jachtveld te jagen en deze activiteit binnen de Wildbeheereenheid af te stemmen, zodat ook rekening wordt gehouden met de grootte van de gebieden, niet overal tegelijkertijd gejaagd wordt en afdoende rekening wordt gehouden met de foerageerfunctie.

Voor beheer en schadebestrijding binnen rustgebieden stellen wij de volgende voorwaarden:

- tot 12.00 uur zijn beheer en schadebestrijding in rustgebieden niet toegestaan om de ganzen in de gelegenheid te stellen om vanuit de slaapplekken zonder verstoring te zoeken naar plaatsen om te foerageren;
- na 12.00 uur zijn beheer en schadebestrijding toegestaan zolang een afstand van tenminste 500 meter tot zich op de grond bevindende en/of foeragerende ganzen in acht wordt genomen. Hiermee wordt verstoring voorkomen.

Uitgangspunten buiten rustgebieden

Wij constateren dat de omvang en toename van de schade als gevolg van toenemende aantallen overwinterende ganzen zodanig omvangrijk is, dat schadebestrijding buiten rustgebieden (in de winterperiode alleen op kwetsbare gewassen⁸) door ons kan worden toegestaan indien aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Er moet aangetoond worden dat belangrijke schade is opgetreden of dreigt op te treden aan een in de wet genoemd belang en dat geen andere bevredigende oplossing voorhanden is. Ook moet rekening worden gehouden met de minimale instandhoudingsdoelen voor deze soorten. De groei of afname van de populaties zoals hieronder genoemd leidt tot specifiek beleid voor de volgende winterpopulaties:

- voor de kleine en soms afnemende populaties van de rotgans, rietgans en kleine rietgans in Noord-Holland achten wij bescherming nodig door mid-

---

⁸ zoals gedefinieerd door het Faunafonds

del van het bieden van rust in de winterperiode, zowel binnen rustgebieden als daarbuiten;

- de populatie van de grauwe gans neemt toe in Noord-Holland. Wij achten het mogelijk verjaging met ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen in de winterperiode, maar buiten rustgebieden, toe te staan;
- de populatie brandganzen in Noord-Holland neemt gestaag toe en verblijft hier tot mei. Wij achten strikte bescherming niet langer noodzakelijk en achten het mogelijk om verjaging met ondersteunend afschot op kwetsbare gewassen in de winterperiode, maar buiten rustgebieden, toe te staan;
- de populatie kolganzen in Noord-Holland lijkt te stabiliseren. Dat betekent dat tijdens de winterperiode, rust in de rustgebieden voldoende is. Daarbuiten achten wij het mogelijk verjaging met ondersteunend afschot toe te staan, in de winter alleen op kwetsbare gewassen;
- afschot en verjaging van Canadese ganzen is reeds toegestaan op grond van een landelijke vrijstelling;
- wij achten het mogelijk om afschot en verjaging van exoten, gedomesticeerde en Canadese ganzen toe te staan, onder voorwaarde dat – binnen de rustgebieden – trekganzen niet worden verontrust.

4.3 Jaarrond verblijvende ganzen

4.3.1 Jaarrond verblijvende beschermde ganzen

Jaarrond verblijvende beschermde ganzen zijn ganzen die in Nederland broeden en het hele jaar in Nederland verblijven. Het betreft de grauwe gans, Canadese gans en brandgans. Ook de beschermde kolgans komt beperkt jaarrond voor in onze provincie. Daarnaast zijn er exemplaren waargenomen van soorten die niet in grote aantallen in de zomer voorkomen, zoals bijvoorbeeld de rotgans en een enkele rietgans.

Al deze ganzen behoren tot soorten waarvoor een gunstige staat van instandhouding moet blijven bestaan. Daar waar belangrijke schade optreedt, of dreigt op te treden, moeten echter maatregelen genomen kunnen worden die deze schade beperken. Daartoe behoren maatregelen als verjaging en aan verjaging ondersteunend afschot. Maar ook populatiebeperkende maatregelen vallen daaronder, zolang deze niet de gunstige staat van instandhouding in gevaar brengen. De grauwe gans, brandgans, kolgans, rietgans en rotgans zijn in het Besluit beheer en schadebestrijding dieren aangemerkt als beschermde inheemse diersoorten die in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Op grond van dit besluit kunnen wij een vrijstelling afgeven voor deze dieren. Wij hebben de grauwe gans, de brandgans, de kolgans, rietgans en rotgans opgenomen in onze vrijstellingsverordening Flora- en faunawet Noord-Holland 2009 voor verstoring buiten de winterperiode, en de soorten grauwe gans, brandgans, kolgans, en rietgans voor nestbehandeling. De vrijstellingsverordening geeft aan alle grondgebruikers de mogelijkheid deze dieren te (laten) verjagen wanneer ze schade aan de landbouw aanbrengen of dit dreigen te doen en indien van toepassing, onder voorwaarden, nestbehandeling toe te passen. Verder bepaalt artikel 65 van de Flora- en faunawet dat de minister van Economische Zaken diersoorten kan vrijstellen van hun beschermingsregime. Middels deze landelijke vrijstelling is in

bijlage 1 van het Besluit beheer en schadebestrijding de Canadese gans opgenomen op deze landelijke vrijstellingslijst.

Wij achten momenteel de gunstige staat van instandhouding van de grauwe gans, brandgans, Canadese gans en kolgans als broedvogel niet in het geding. Door de grootte van deze populaties en de gevarieerdheid van het voedsel dat zij tot zich nemen, achten wij het aannemelijk dat de komende jaren in de gehele provincie belangrijke schade aan agrarische gewassen zal blijven optreden. Daarom achten wij het wenselijk dat het beheer van de populatie van deze jaarrond verblijvende soorten mogelijk is.

Wij achten het mogelijk om populatiebeperkende maatregelen toe te staan in de winterperiode, op niet met trekganzenpopulaties gemende populaties jaarrond verblijvende ganzen, wanneer voldoende aannemelijk kan worden gemaakt dat het jaarrond verblijvende ganzen betreft. Dit moet blijken uit onderzoeks- en/of telgegevens in het faunabeheerplan en/of ontheffingsaanvraag. Wij achten ganzen die zich in Noord-Holland in koppels ophouden nabij broedgebieden en/of eieren leggen (dit gebeurt voornamelijk in februari en maart) tot de jaarrond verblijvende ganzen. Het is immers niet aannemelijk dat deze dieren met de intentie om hier te broeden, tot de internationaal trekkende populatie behoren. Hiermee vallen deze dieren en hun nesten, hoewel de periode nog in de winter valt, op dat moment niet onder het beschermingsregime van de overwinterende ganzen (alleen directe schadebestrijding), maar dat van de jaarrond verblijvende ganzen. Daarmee achten wij het wenselijk dat ook in deze periode, voor deze omstandigheden, de (grootste schade-)soorten brandgans, grauwe gans en Canadese gans buiten de rustgebieden worden beheerd middels afschot (waaronder koppelreductie).

4.3.2 Jaarrond verblijvende niet-beschermde ganzen

Voor overige populaties (exoten, verwilderde gedomesticeerde ganzen en hybriden daarvan) geldt het streven naar een minimaal populatieniveau. Zoals al eerder aangegeven is voor afschot van deze soorten wel een aanwijzing nodig, met een onderbouwing van (dreigende) schade en het ontbreken van andere bevredigende oplossingen.

4.4 Schiphol

Voor de regio-Schiphol en andere vliegvelden in Noord-Holland geldt dat er voor zowel het belang veiligheid van het luchtverkeer als voor andere belangen onthefingen afgegeven kunnen worden. In paragraaf 3.2 is een toelichting gegeven op het beleid van de Nationale Regiegroep Vogelaanvaringen (NRV). Met name bij het beperken van de populatie zomerganzen zijn Gedeputeerde Staten betrokken. Wij hebben hier immers de taak de ontheffingsaanvragen op grond van de Flora- en faunawet te beoordelen. Het planmatig beheren van de populatie is een taak van de Faunabeheereenheden in het betrokken gebied. Wij achten het wenselijk dat in een straal van 10 kilometer rondom Schiphol slechts marginale aantallen ganzen voorkomen. Het is toegestaan in te grijpen in de ganzenpopulatie(s) buiten de 10 kilometer-zone, wanneer voldoende onderbouwd kan worden dat ganzen die zich daar bevinden door hun vlieggedrag een verhoogd risico vormen voor het luchtverkeer. De komende jaren zal onderzoek naar de herkomst van de probleemveroorzakende ganzen worden voortgezet, evenals onderzoek naar de mogelijkhe-

den voor het bijsturen van agrarisch gebruik. Ook zullen gebiedsdekkende tellingen uitgevoerd blijven worden.

4.5 Natura2000-gebieden

In en nabij Natura2000-gebieden veroorzaken ganzen schade aan agrarische gewassen. Daarom achten wij het van belang dat activiteiten in het kader van beheer en schadebestrijding vanuit de Flora- en faunawet ook kunnen plaatsvinden in Natura2000-gebieden, mits dit geen significant negatief effect heeft op de leefgebieden van doelsoorten en op de beschermde habitattypen. In Natura2000-beheerplannen worden bestaande activiteiten opgenomen, waarvan significant negatieve effecten op de vanuit Natura2000 beschermde soorten en habitattypen zijn uit te sluiten. Deze activiteiten zijn dan vergunningvrij. Voor beheer en schadebestrijding kan dit voor specifieke Natura2000-gebieden en/of voor specifieke periodes het geval zijn. Wanneer negatieve effecten niet bij voorbaat uit te sluiten zijn, zal toetsing van de effecten in het kader van vergunningverlening op grond van de Natuurbeschermingswet moeten plaatsvinden, de zogenoemde 'passende beoordeling'. De initiatiefnemer is hiervoor verantwoordelijk. Omdat momenteel verschillende beheerplannen nog niet vastgesteld zijn en er behoefte bestaat aan duidelijkheid over de mogelijkheden van beheer en schadebestrijding, onder andere van ganzen, is in bijlage 2 een overzichtstabel opgenomen van de Natura2000-gebieden waar ganzenoverlast actueel is. In deze tabel is aangegeven welke mogelijkheden en beperkingen er zijn en welke vergunningen of vrijstellingen zijn afgegeven. Aanvullend op deze tabel zal de provincie een procesbegeleider beschikbaar stellen die in gesprek zal gaan met alle belanghebbenden, om hen te begeleiden bij het indienen van goed onderbouwde vergunning- en onthefgingaanvragen voor beheer en schadebestrijding in Natura2000-gebieden. Ook zal de procesbegeleider met natuurgebiedende organisaties in gesprek gaan over maatregelen die zij in natuurgebieden kunnen uitvoeren.

5. Maatregelen

5.1 Inleiding

Een scala aan maatregelen kan een bijdrage leveren aan het verminderen van schade aan de in hoofdstuk 3 genoemde erkende belangen. Niet al deze maatregelen zijn altijd en overal inzetbaar, bijvoorbeeld vanwege bijeffecten op natuurdoelen in een gebied. De mate waarin verschillende maatregelen effectief zijn, hangt dus sterk af van de situatie waarin ze worden toegepast.

Voorheen was het onze wens een volgorde van maatregelen toe te passen, waarin eerst de minst ingrijpende maatregel wordt gekozen, oplopend naar meer ingrijpende maatregelen met doding als uiterste middel. Uit de voortdurende groei van de populatie blijkt dat deze volgordelijkheid en het daarop gebaseerde beheer, niet voldoende effectief is. Evenmin is de schade aan de erkende belangen verminderd. Daarom zetten wij met dit nieuwe uitvoeringsbeleid in op een pakket aan maatregelen.⁹ De effecten van deze maatregelen ondersteunen elkaar dan, zodat het geheel meer oplevert dan de som der delen. Berekeningen met populatiemodellen bevestigen deze conclusies.¹⁰ Het is aan de Faunabeheereenheid om in haar faunabeheerplan zorgvuldig te beargumenteren welke (combinatie van) maatregelen op welke locaties het meest effectief zijn. Daarin (of in de aanvraag voor ontheffing of aanwijzing) moet deugdelijk gemotiveerd worden dat de gewenste resultaten redelijkerwijs niet anders te bereiken zijn (geen andere bevredigende oplossing). Een overzicht van wanneer welke maatregelen naar ons oordeel inzetbaar zijn, staat in het schema aan het einde van dit hoofdstuk.

Natuurbeherende organisaties dienen zich maximaal in te zetten om de nesten van schadeveroorzakende soorten te behandelen. Daarnaast moet gekeken worden of het toepassen van afschot of het vangen van groepen ruiende ganzen de jaarrond in Nederland verblijvende populaties ganzen in die gebieden kan verkleinen. Daarbij kan, met name in Natura2000-gebieden, de mate van verstoring van de diverse maatregelen bepalend zijn voor de samenstelling van het pakket.

Wij zijn van oordeel dat verjaging (deels) effectief is om schade te voorkomen. Echter, verjagingsmaatregelen worden in de winterperiode niet meer door het Faunafonds geëist alvorens tot tegemoetkoming in schade wordt overgegaan. Wij zien verjaging als (deels) andere bevredigende oplossing zoals de Flora- en faunawet vraagt. Verjaging is daarmee één van de maatregelen (in combinatie met ondersteunend afschot) die kunnen bijdragen aan het voorkomen van schade. Wij zien daarom verjagingsmaatregelen als voorwaarde voor een ontheffing voor 'aan verjaging ondersteunend afschot'. Deze ontheffing kan als voorwaarde worden gevraagd om in aanmerking te komen voor tegemoetkoming in schade door het Faunafonds. Zo kan het in de praktijk voorkomen dat er door het Faunafonds geen verjagingsmiddelen worden gevraagd, maar deze wel ingezet moeten worden om een machtiging te krijgen voor ondersteunend afschot, wat nodig is om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in schade.

---

⁹ Pilot onderzoek grauwe ganzen op Texel; effectiviteit van beheersmaatregelen en ontwikkelingen in landbouw- en natuur schade, D. Kleijn, M. van Riel en T.C.P. Melman.

¹⁰ Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol

5.2 Ongeschikt maken of afschermen van opgroeigebied

Opgroeigebieden zijn de gebieden waar de ganzen met hun, nog niet vliegvlugge, jongen grazen. Geschikt opgroeigebied bestaat meestal uit kortbegrasd, eiwitrijk grasland en ligt vrijwel altijd dichtbij water, zodat de ganzen bij gevaar snel een goed heenkomen kunnen vinden. Soms worden percelen bemest grasland of zelfs percelen met graan gebruikt als opgroeigebied. Onder andere de hoeveelheid en de kwaliteit van het voedsel bepaalt hoeveel jongen uiteindelijk groot zullen worden. Dat bepaalt op zijn beurt weer de groeisnelheid en de uiteindelijke omvang van de populatie. Ingrijpen in het opgroeigebied betekent daarom ingrijpen in de populatieomvang.

Opgroeigebied kan minder geschikt worden gemaakt door het te verschrallen of het te laten verruigen, waardoor de voedselrijkdom afneemt. Om ervoor te zorgen dat de ganzen uitwijken naar andere gebieden kan potentieel schadegevoelig opgroeigebied afgeschermd worden door middel van rasters. Daar waar het in het geheel niet gewenst is dat de ganzen een opgroeigebied gebruiken (grasland of graan) kan dit met rasters worden afgeschermd. Proeven met tijdelijke rasters hebben goede resultaten laten zien. Andere vormen van afscherming, bijvoorbeeld water, wegen of een aarden wal, voldoen niet omdat dit de ganzen niet of onvoldoende hindert. Ook een smalle strook ruigte of struikgewas zal ganzen niet weerhouden een gebied te betreden. Op dit moment verplicht het Faunafonds geen afscherming van de opgroeigebieden om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming. Het plaatsen van een laag raster tussen broed- en opgroeigebieden kan een deel van het jaar schade, veroorzaakt door ganzen voorkomen. In de tijd dat ganzen vliegvlug zijn helpt een dergelijk raster echter niet meer. Vooral waar kiemende gewassen gevoelig zijn voor ganzenschade kan het plaatsen van een tijdelijk raster uitkomst bieden. Als deze gewassen groter zijn, zijn ze voor ganzen vaak veel minder aantrekkelijk. Wij achten het wenselijk dat opgroeigebieden, voor zover gevormd door schadegevoelige landbouwpercelen met kapitaalintensieve gewassen¹¹ afgeschermd worden met een raster. Hierdoor zullen de jonge ganzen zich verplaatsen naar percelen waar zij geen of minder schade veroorzaken. Verantwoordelijk voor het plaatsen van een dergelijk werend raster is de grondgebruiker van het perceel.

5.3 Afschermen van broedgebieden

Afscherming of inrasteren van broedgebieden kan ook een methode zijn om de ganzen met hun, nog niet vliegvlugge, jongen te beletten hun broedgebied te verlaten. Ook hier kunnen tijdelijke rasters geplaatst worden tijdens het broedseizoen. Andere vormen van afscherming zullen ganzen er niet van weerhouden de broedgebieden te verlaten. Wij achten het inrasteren van broedplekken van ganzen, waardoor de jongen op zoek naar opgroeigebied de broedgebieden niet kunnen verlaten en daardoor verhongeren, in principe niet wenselijk. Echter, op plaatsen waar de jongen, uit bijvoorbeeld klaverbladen, via de openbare weg naar hun opgroeigebieden zouden lopen is de bescherming van de verkeersveiligheid een argument om dit toch te doen. Wij achten het wenselijk dat in dergelijke ingerasterde gebieden aan nestbehandeling wordt gedaan.

---

¹¹ Kapitaal intensieve gewassen zijn teelten van groenten, bloembollen, vaste planten, bloemen, (sierteelt) koolteelt zijnde broccoli, bloemkool. Reguliere akkerbouwproducten en grasland worden niet als kapitaal intensief gezien. De teelt van graszaad wel.

5.4 Fluctueren van waterstand

Ganzen broeden over het algemeen in de directe nabijheid van water, vaak ook op eilandjes. De vogels voelen zich dichtbij water veilig en op eilanden zijn ze gevrijwaard van landpredatoren als vossen. Gezien deze keuze van broedhabitat zijn er mogelijkheden het broedsucces te verminderen door het fluctueren van de waterstand. Door verhoging van de waterstand is het mogelijk nesten te verdrinken. De voorkeur gaat er echter naar uit de waterstand zo vroeg te verhoren dat nestbouw wordt voorkomen. Door het verlagen van de waterstand (eventueel volgend op een tijdelijke verhoogde waterstand) kunnen predatoren toegang krijgen tot broedgebieden die normaal buiten hun bereik liggen. Snelle waterstandwisselingen zal de ganzen ook ontmoedigen ergens te gaan broeden. Vooral het snel laten stijgen van de waterstand in de tweede helft van maart zal veel nesten van grauwe ganzen doen wegspoelen. Het vervolgens snel laten zakken van het water geeft vossen een kans de overgebleven nesten te bereiken. In het rivierengebied, waar dit soort dynamiek van nature voorkomt, blijken snelle waterstandfluctuaties een duidelijk negatief effect te hebben op de productie en de omvang van de populatie. Wij achten het wenselijk dat regionale partijen in gezamenlijkheid bezien waar het fluctueren van de waterstand in de broedtijd van ganzen de stand kan reguleren zonder dat daarmee andere natuurdoelen in gevaar komen, onder meer rekening houdend met Natura2000-doelen.

5.5 Predatie

Predatie door vos, steenmarter, blauwe reiger, meeuwen, kraaien en incidenteel kleine marterachtigen heeft een drukkend effect op de populatie(groei) en beïnvloedt het terreingebruik van de vogels. Daar waar het risico hoog is zullen ganzenfamilies zich niet ver van open water wagen. Het stimuleren van predatie kan echter ongewenste neveneffecten hebben en met andere natuurdoelen interfereren, doordat predatoren naast ganzen ook bijvoorbeeld op purperreigers, lepelaars of weidevogels prederen. Daarom achten wij stimulatie van predatie op broedplaatsen van ganzen op veel plaatsen onwenselijk. Toch valt in sommige gebieden te bezien in hoeverre predatie van nesten en jonge vogels ten voordele kan worden gebruikt om ganzenpopulaties klein te houden. Predatie kan worden gestimuleerd door populaties van deze predatoren niet te bestrijden en door de toegang tot de ganzen te stimuleren door bijvoorbeeld wisselingen in het waterpeil of het bereikbaar maken van eilandjes. In gebieden waar stimulering van predatie geen negatief effect heeft op andere natuurdoelen achten GS stimulering van predatie wenselijk. GS achten het wenselijk dat in regionaal verband wordt bekeken waar deze maatregel effectief ingezet kan worden.

5.6 Werende en verjagende maatregelen

Er bestaan veel methoden om groepen foeragerende ganzen van schadegevoelige percelen te weren of verjagen. Een uitgebreide lijst met mogelijke verjaagmethoden wordt beschreven in het Handboek faunaschade van het Faunafonds. Nieuwe methoden worden continu ontwikkeld en getest. Vooral bij ganzen leiden de bekende verjaagmethoden snel tot gewinning, hetgeen met name geldt voor vlaggen en linten. Het wennen aan werende middelen kan vertraagd worden – en daarmee de effectiviteit ervan verhoogd – door een afwisseling van verschillende middelen en het regelmatig verplaatsen ervan. Ook hiervoor doet het Faunafonds handreikingen in het Handboek faunaschade. Verjaging is met name zinvol in combinatie met de beschikbaarheid van voldoende rust en voedsel op andere plaatsen.

Wij stellen eisen ten aanzien van de inspanningsverplichting voor werende en verjagende middelen in onze vrijstellingen, aanwijzingen of ontheffingen voor aan verjaging ondersteunend afschot in de winterperiode. Dit betekent dat er, voordat een ontheffing voor aan verjaging ondersteunend afschot afgegeven kan worden, eerst werende of verjagende middelen moeten zijn ingezet, gelijk aan de eisen die hiervoor in de zomerperiode gelden bij het Faunafonds.

De inzet van werende en verjagende middelen in weidevogelgebieden (in de broedtijd) achten GS niet wenselijk vanwege het feit dat weidevogels veel verstoringgevoeliger zijn dan ganzen. Hier komt provinciaal beleid overeen met de eisen van het Faunafonds en worden geen werende middelen verlangd in weidevogelgebieden, zoals begrensd in het provinciale Natuurbeheerplan. Het doden ter ondersteuning van verjaging in deze gebieden is dan toegestaan zonder de inzet van preventieve middelen, mits geen versturende werking optreed.

5.7 Gewaskeuze

Bepaalde gewassen zijn gevoeliger voor schade dan andere. De hoeveelheid schade die wordt geleden wanneer ganzen een perceel graan, wortelen, bieten of bonen bezoeken is veel groter dan wanneer ze foerageren op gras, vanwege de geringere economische waarde van gras. Vooral de ganzenaantrekkende gewassen en oogstresten ten westen van de luchthaven Schiphol vormen een probleem voor de vliegveiligheid. Daar waar voor ganzen aantrekkelijke gewassen worden verbouwd op percelen die gelegen zijn tussen de start- en landingsbanen van vliegvelden zou moeten worden gestimuleerd een andere gewaskeuze binnen de agrarische bedrijfsvoering in te passen. Het verleden heeft echter ook laten zien dat zich een uitbereiding heeft voorgedaan van de voedselkeuze van ganzen. Wij werken binnen de Nederlandse Regiegroep Vogelaanvaringen aan beperking van de ganzenaantrekkende werking van specifieke gewassen of oogstresten. In sommige gebieden kan het volledig maaien van riet in het vroege voorjaar de ganzen, met name grauwe ganzen, beroven van goede nestplaatsen. Daar waar commercieel riet wordt gemaaid in het vroege voorjaar komen over het algemeen geen grauwe ganzen tot broeden. Het maaien van riet in natuurgebieden kan zich echter verzetten met de aanwezige natuurdoelen. GS achten het maaien van riet wenselijk waar dit geen effect heeft op andere natuurdoelen.

5.8 Schadebestrijding op schadelocaties

Er kan zich bij een agrarisch bedrijf belangrijke schade (definitie Faunafonds) voordoen of door middel van een schadehistorie aannemelijk gemaakt worden dat belangrijke schade te verwachten is. In dergelijke gevallen zullen wij de mogelijkheid bieden, onder voorwaarden, aan verjaging ondersteunend afschot te plegen. Wij achten het gebruik van lokvogels niet gewenst in het geval van schadebestrijding op schadelocaties en zullen dit niet toestaan in de vrijstelling, aanwijzing of ontheffing voor deze vorm van afschot. Alvorens sprake kan zijn van aan verjaging ondersteunend afschot zullen wij jaarrond de inzet van werende en verjagende middelen verlangen conform de eisen die het Faunafonds in de zomerperiode eist. Een ontheffing mag pas gebruikt worden als aan eventuele eisen voor de inzet van werende en verjagende middelen voldaan is. Zowel bij overwinterende als jaarrond verblijvende ganzen is het mogelijk schade op percelen te bestrijden. Met het geweer bestrijden van schade op perceelsniveau is echter niet bedoeld om de populatie te verkleinen. Voor aan verjaging ondersteunend af-

schot gelden de volgende beperkingen op verjaagacties: per verjaagactie mogen per verjaagperceel niet meer dan vijf geweerdragers worden ingezet en niet meer dan vier vogels per ingezet geweer worden gedood. Als de te verjagen vogels zijn verdreven, wordt een verjaagactie geacht te zijn beëindigd. Bij opnieuw invallende dieren vangt een nieuwe verjaagactie aan. Wij kunnen overwegen personen of categorieën van personen aan te wijzen om 'aan verjaging ondersteunend afschot' als maatregel uit te voeren.

5.9 Populatiebeheer als middel om schade te bestrijden

In tegenstelling tot de hiervoor beschreven schadebestrijding op perceelniveau kan schade ook bestreden worden door middel van het ingrijpen in de populatie. Voordat dit ingrijpen in de populatie mag worden uitgevoerd moet aannemelijk gemaakt worden dat de gunstige staat van instandhouding van de betreffende diersoort niet in het geding kan komen. Ook moet duidelijk zijn dat de inzet van werende en verjagende middelen, inclusief aan verjaging ondersteunend afschot, er niet toe leiden dat de schade gereduceerd wordt tot een aanvaardbaar niveau. Gezien de grootte en groei van de diverse ganzenpopulaties vergt het ingrijpen in de populatie een ferme inspanning. Ingrijpen in de populatie kan met een aantal verschillende maatregelen uitgevoerd worden. Voor alle populatiebeherende maatregelen is een ontheffing, aanwijzing of vrijstelling vereist. De Beleidsnota Flora- en faunawet Noord-Holland zegt hierover het volgende:

GS zullen ontheffingen verlenen voor het doden van diersoorten onder de noemer populatiebeheer als dit het voorkomen van schade aan de erkende belangen tot doel heeft. Dit alleen op basis van een faunabeheerplan, waarin een goed onderbouwde berekening van de gewenste populatie is opgenomen. Nadrukkelijk dient in het faunabeheerplan te worden gemotiveerd dat populatiebeheer een noodzakelijk middel is om schade te voorkomen of te bestrijden. Voor populatiebeheer als doel op zich zal geen ontheffing worden verleend.

(Beleidsnota Flora- & faunawet Noord-Holland)

5.9.1 Nestbehandeling

Het op grote schaal behandelen van eieren om deze onklaar te maken is, als zelfstandige maatregel, zelden effectief om een populatie te reguleren. Omdat vrijwel nooit alle nesten worden gevonden komt een deel van de eieren toch uit en bereikt het overgrote deel van deze kuikens de vliegvlugge leeftijd. Deze maatregel is vooral effectief in kleine, geïsoleerde populaties en bij nieuwe vestigingen. De maatregel kan op grotere schaal wel lonend zijn in populaties waar ook andere maatregelen worden toegepast. Waar nieuwe vestigingen van ganzen worden geconstateerd in gebieden waar dit ongewenst is, kunnen de eieren van alle gevonden nesten worden behandeld om zo vestiging tegen te gaan. Bij bijvoorbeeld de grauwe gans en brandgans echter is de Nederlandse populatie dermate groot en/of groeit zo snel, dat op de lange duur nieuwe vestigingen in potentieel geschikte gebieden moeilijk kunnen worden vermeden. In deze gebieden dient daarom al vroeg rekening te worden gehouden met broedende ganzen. Als het noodzakelijk wordt geacht om in te grijpen in de ganzenpopulaties zien wij nestbehandeling als een standaard onderdeel van een in te zetten pakket aan maatregelen om te zorgen dat de populatie niet verder groeit. Wij zullen de nestbehandelingsinspanningen monitoren middels melding (via het Faunaregistratiesysteem) en/of de in de ontheffing, aanwijzing of vrijstelling, verplichte rapportages

van de uitgevoerde handelingen. Nestbehandeling van nesten van de grauwe gans, brandgans, kolgans en rietgans is opgenomen in de vrijstellingsverordening Flora- en faunawet Noord-Holland 2009, ter voorkoming van belangrijke schade aan bedrijfsmatige teelt van agrarische gewassen. Vanwege het feit dat een groot deel van de broedpopulaties van ganzen zich in de terreinen van natuurbeherende organisaties bevinden, achten wij het noodzakelijk dat deze organisaties zich maximaal inzetten om de nesten van schadeveroorzakende soorten te behandelen. Indien activiteiten in het kader van nestbehandeling zich verzetten tegen natuurdoelen in wettelijk daarvoor aangewezen gebieden zoals Natura2000-gebieden het geval kan zijn, dient hiermee rekening gehouden te worden. Als uit de rapportages van nestbehandelingsacties of onderzoek blijkt dat de nestbehandeling in bepaalde terreinen onvoldoende gebeurt, kunnen wij overwegen personen of categorieën van personen aan te wijzen (op grond van art. 67 Flora- en faunawet) om deze nestbehandeling uit te voeren.

5.9.2 Afschot

Als maatregel om in te grijpen in de populatie kan afschot van ganzen ook een middel zijn om schade te voorkomen. Het vergt echter wel een grote tijdsinspanning om de populatiegrootte zodoende daadwerkelijk omlaag te brengen. Bij afschot als populatiebeperkende maatregel is de inzet van werende en verjagende middelen niet vereist. Het gebruik van lokvogels om dieren binnen schootsafstand te lokken is toegestaan bij afschot om in te grijpen in de populatie. Bij ingrijpen in de populatie is het doel de schade te verminderen door een aantal dieren uit de populatie weg te nemen. Voor dergelijke acties geldt derhalve geen beperking wat betreft de inzet van aantal geweren en/of aantal geschoten dieren per geweer. Wij kunnen overwegen personen of categorieën van personen aan te wijzen (op grond van art. 67 Flora- en faunawet) om afschot als populatie beperkende maatregel uit te voeren.

5.9.3 Vangacties

Het vangen en doden van ruiende ganzen is voor sommige soorten een doelgerichte methode om populaties te verkleinen. Deze methode kan met name uitkomst bieden in situaties waarin grote aantallen ganzen dicht bij elkaar ruien en zo gevangen en gedood kunnen worden. Het verplaatsen en dus opnieuw in het wild uitzetten van ganzen wordt met klem afgeraden omdat dit het probleem letterlijk verplaatst. Bovendien wordt het uitzetten van schadeveroorzakende dieren door ons afgekeurd. Wij zullen er bij ontheffingsverlening en handhaving bij vangacties op toezien dat vangacties slechts uitgevoerd worden door bedrijven die deskundig mogen worden geacht om de vangactie zorgvuldig uit te voeren. Ook dient het doden van de gevangen dieren zo weinig mogelijk lijden met zich te brengen.¹² Wij kunnen overwegen personen of categorieën van personen aan te wijzen (op grond van art. 67 Flora- en faunawet) om vangacties uit te voeren.

---

¹² zie ook richtsnoer ganzendoden, raad voor dierenaangelegenheden dec. 2012

5.10 Overzicht van maatregelen

In onderstaande tabel staat een samenvatting voor welke soorten, welke maatregelen van toepassing kunnen zijn.

	Soorten	Verjaging/verstoring	Nestbehandeling	Aan verjaging ondersteunend afschot	Populatiebeheermaatregelen anders dan nestbehandeling
Beschermd jaarrond verblijvend	grauwe gans (in al haar verschijningsvormen) brandgans Canadese gans	Jaarrond op basis van provinciale vrijstellingsverordening Op basis van landelijke vrijstelling voor Canadese gans. Niet toegestaan in rust/foerageergebieden tijdens hun geldigheidsduur	Mogelijk voor grauwe-, en brandgans op basis van provinciale vrijstelling. Canadese gans op basis van landelijke vrijstelling	Mogelijk op basis van ontheffing of aanwijzing. In winterperiode alleen op kwetsbare gewassen. Niet in rustgebieden	Mogelijk op basis van ontheffing of aanwijzing in zomerperiode buiten evt. nog geldende rustgebieden. Voor paarvormende koppels is afschot op basis van ontheffing eerder mogelijk.
Beschermd wintergast	kolgans rotgans rietgans kleine rietgans dwerggans Ross' gans	Voor kol-, riet-, en rotgans jaarrond mogelijk op basis van provinciale vrijstellingsverordening behalve in de rust/foerageergebieden tijdens hun geldigheidsduur.	Mogelijk voor kol- en rietgans op basis van provinciale vrijstelling.	Niet mogelijk behalve voor kolgans op basis van ontheffing of aanwijzing. In winterperiode alleen op kwetsbare gewassen. Niet in rustgebieden.	Niet mogelijk behalve voor kolgans op basis van ontheffing of aanwijzing in zomerperiode. Voor paarvormende koppels van kolgans is afschot op basis van ontheffing eerder mogelijk.
Onbeschermd exoot verwilderd gedomesticeerd	Indische gans Nijlgans Hawaiigans Zwaangans Verwilderde gedomesticeerde gans en hybriden daarvan	Zonder ontheffing of aanwijzing mogelijk.	Zonder ontheffing of aanwijzing mogelijk	Aanwijzing noodzakelijk, de verwilderde gedomesticeerde gans of hybriden daarvan vallen tevens onder de ontheffing /aanwijzing voor grauwe gans.	Vangacties zonder ontheffing of aanwijzing mogelijk. Voor afschot is aanwijzing nodig, behalve voor de verwilderde gedomesticeerde gans of hybriden daarvan. Deze vallen onder de ontheffing en/of aanwijzing voor grauwe gans.

Tabel 1: overzicht van toegestane maatregelen voor periode en soort.

*Voor alle hierboven genoemde maatregelen is bij aanvraag voor ontheffing en/of aanwijzing altijd een deugdelijke onderbouwing nodig en dient te worden aangetoond dat er geen andere (volledig) bevredigende oplossingen voorhanden zijn.

6. Blick op de toekomst

6.1 Lobby voor de inzet van CO₂ voor landbouw

Het gebruik van CO₂ bij vangacties is op dit moment nog niet toegestaan, omdat de procedures voor toelating bij de Europese Commissie en het ministerie van Infrastructuur & Milieu, nog niet zijn afgerond. De provincies blijven zich op alle mogelijke manieren inspannen om deze procedures te bespoedigen. Ons doel is om het gebruik van CO₂ voor de toepassing landbouwschade zo snel als mogelijk toegestaan te krijgen. Daarnaast verkennen wij alternatieve dodingsmiddelen die in de tussentijd ingezet kunnen worden.

6.2 Provinciale en regionale beheerteams

Wij achten het zeer wenselijk dat er op regionaal niveau afstemming plaatsvindt tussen de wildbeheereenheden (WBE's) om beheer en schadebestrijding zo snel en efficiënt mogelijk te laten plaatsvinden. Het instellen van beheerteams kan daar een instrument in zijn. Wij roepen de Faunabeheereenheid en de WBE's op om de totstandkoming van dergelijke beheerteams te faciliteren. Wij zijn bereid deze beheerteams (financieel) te ondersteunen door bijvoorbeeld prestatiecontracten aan te gaan.

6.3 Uitbreiding provinciale vrijstellingslijst

Het is denkbaar dat op termijn ganzensoorten (zoals de grauwe gans, brandgans, kolgans en rietgans) op de provinciale vrijstellingslijst worden geplaatst. Hiermee zou beheer en schadebestrijding worden vereenvoudigd, maar zouden ook tegemoetkomingen in schade wegvallen. Alvorens dit nader te overwegen, willen wij dat er concrete resultaten zijn geboekt in het verlagen van schade aan de agrarische gewassen.

6.4 Lobby wildlijst naar provincies

Alternatief voor het plaatsen van bepaalde soorten op de provinciale vrijstellingslijst zou zijn deze *op termijn* op de wildlijst te plaatsen. Echter, de bevoegdheid over de soorten op de wildlijst, is niet naar de provincies gedecentraliseerd. GS pleiten er in interprovinciaal verband voor de wildlijst wel naar de provincies te decentraliseren, zodat de bevoegdheid voor zowel jacht, als beheer en schadebestrijding bij de provincies komt te liggen.

6.5 Voorwaarden in ontheffingen

Wij streven ernaar om zo min mogelijk beperkende voorwaarden in haar beleid en ontheffingen op te nemen, uiteraard voor zover dit juridisch en praktisch haalbaar is. Wij verzoeken de Faunabeheereenheid met een advies te komen van beperkende voorwaarden die haar inziens onnodig zijn. Op basis van dit advies zullen wij onze ontheffingen bezien.

6.6 Regionale uitwerking van beheermaatregelen

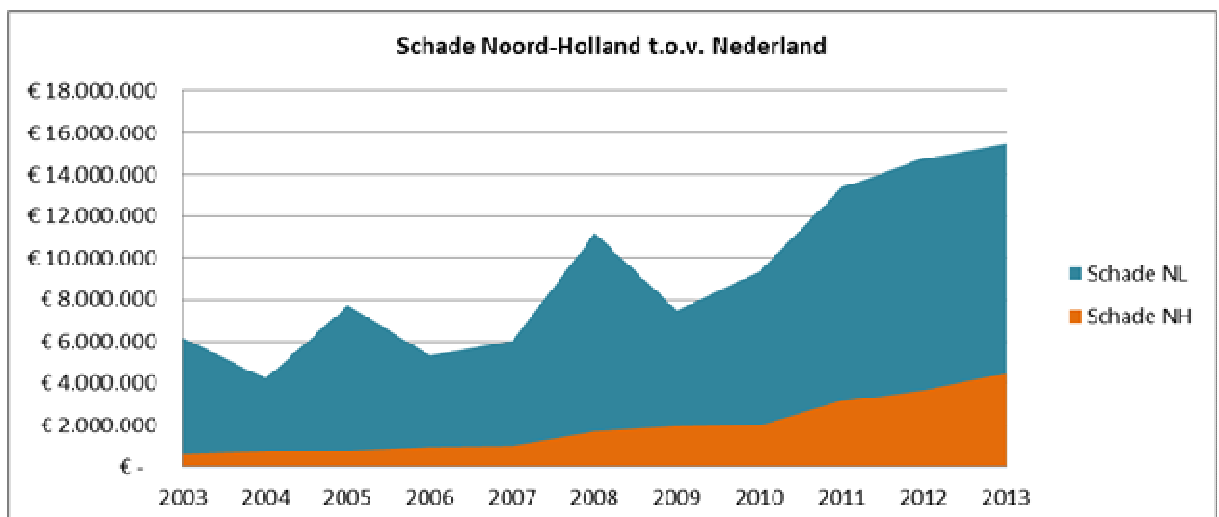
Naar verwachting levert een regionale uitwerking van beheermaatregelen, als een praktische invulling van het voorgestelde planmatige beheer uit het faunabeheerplan, het beste resultaat op. Dit kan bijvoorbeeld gestalte krijgen middels de vier provinciale gebiedscommissies. Bij een regionale aanpak worden de relevante partijen op lokaal niveau betrokken bij de uitvoering van dit beleid.

7. Financiële onderbouwing

7.1 Ontwikkeling tegemoetkomingen faunaschade

Het Faunafonds is verantwoordelijk voor de uitkering van tegemoetkomingen in faunaschade. Per 2014 zijn de provincie verantwoordelijk voor het Faunafonds; daarvoor was dat het ministerie van Economische Zaken. In figuur 1 staat de ontwikkeling van de uitgekeerde tegemoetkomingen in Nederland en Noord-Holland.^{13 14} Daaruit blijkt dat Noord-Holland, in vergelijking met andere provincies, relatief veel schade ondervindt. Ook is te zien dat er een stijgende trend in het aandeel schade in Noord-Holland ten opzichte van Nederland zit (bijna 20 procent).

Figuur 2 bevat een inschatting van de ontwikkeling van faunaschade, wanneer geen sprake zou zijn van beleidsmaatregelen. Te zien is dat naar verwachting sprake zal zijn van een bijna exponentiële groei.

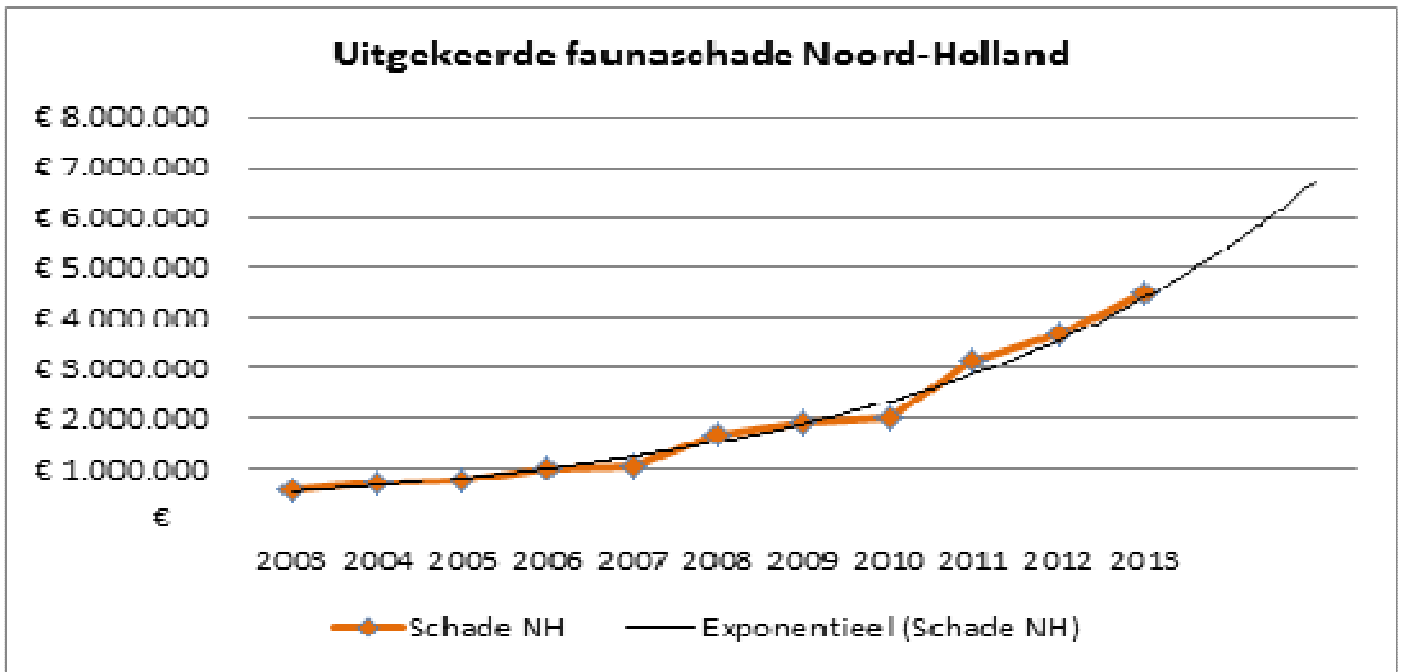

Figuur 1: totaal uitgekeerde faunaschade NH t.o.v. Nederland (bron Faunafonds)

¹³ De schade veroorzaakt

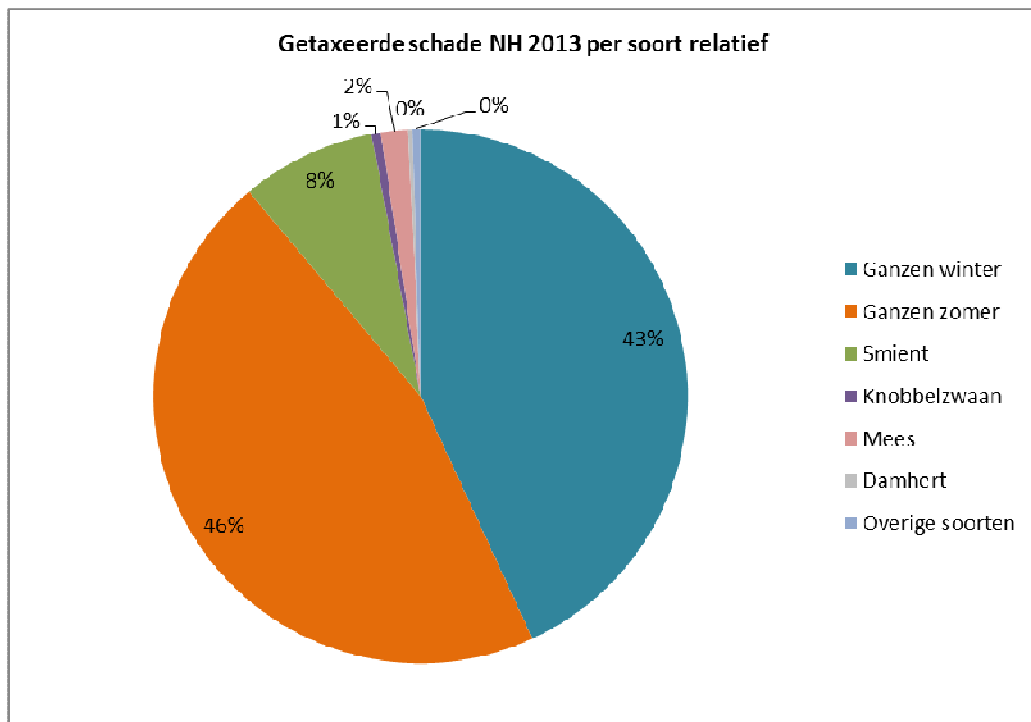
door onbeschermd ganzensoorten als nijlgans, verwilderde gans etc. is daarin niet volledig meegenomen omdat deze dieren niet beschermd zijn. Vanwege dit feit keert het Faunafonds de door deze dieren veroorzaakte schade niet uit. De schade van onbeschermd soorten is alleen meegenomen in de overzichten van het Faunafonds als deze in combinatie met schade veroorzaakt door beschermd soorten voorkwam.

¹⁴ De schade die genoemd wordt in dit document is de werkelijk uitgekeerde schade. Dit is niet gelijk aan de getaxeerde schade omdat er niet altijd 100% wordt uitbetaald. Ook hoeft het niet gelijk te zijn aan de werkelijke schade, omdat niet alle schade bij een taxatie wordt meegenomen. Zo wordt er bij schade aan grasland bijvoorbeeld alleen naar het verlies van grassneden gekeken en wordt de indirecte schade, door bijvoorbeeld de noodzaak tot het aanschaffen van voer om dit verlies op te vangen, niet meegerekend.

Figuur 2: uitgekeerde faunashade in Noord-Holland (bron: Faunafonds)

Liefst 82% van de totale door het Faunafonds uitgekeerde schade over de jaren 2010-2012 betrof ganzenschade. In 2013 was dat al 90%. De schade veroorzaakt door de verschillende soorten in 2013 in Noord-Holland is in figuur 3 weergegeven.

Figuur 3: overzicht van schade in NH in 2013 per soort (bron: Faunafonds)

Het percentage schade in de winter was altijd groter dan de zomerschade. Dit is in recente jaren veranderd. De zomer en winterschade zijn nu bijna gelijk. De cijfers voor het jaar 2013 laten zelfs zien dat voor dat jaar het percentage schade (getaxeerd) in de zomer groter is dan in de winter. Dit is gerelateerd aan de groei van het aantal jaarrond verblijvende ganzen. Voor het terugbrengen van de schade is het relevant te weten dat een deel van de winterschade wordt veroorzaakt door jaarrond verblijvende ganzen.

Wij achten het niveau van tegemoetkoming in schade door jaarrond verblijvende grauwe ganzen van het jaar 2005 een acceptabel niveau. Dit geldt wat ons betreft ook voor de soorten nijlgans, Canadese gans en kolgans. Voor de schade veroorzaakt door de jaarrond verblijvende brandgans achten wij het schadeniveau van 2011 een acceptabel niveau. Wij achten het wenselijk de populatie jaarrond verblijvende ganzen terug te brengen totdat minimaal de genoemde acceptabele schadeniveaus bereikt zijn. Hiervoor wordt een termijn van tenminste vijf jaar noodzakelijk geacht.

Dat het voorliggende beleid bestaat uit een mix van verschillende maatregelen, wordt goed duidelijk als we kijken naar de financiële onderbouwing (figuur 4). Daarin is te zien dat verschillende maatregelen zoals beleidsontwikkeling, inzet op en uitvoering van beheer en het Faunafonds, invloed hebben op de totaal van de kosten gemoeid met ganzen. In onderstaande tabel zijn de effecten van de diverse maatregelen zoals populatiebeperkende maatregelen die het voorliggende beleid mogelijk maakt, het beperken van tegemoetkomingen in schade door middel van het schadeplafonds bij het Faunafonds, reeds verrekend.

Opgemerkt moet worden dat de financiële onderbouwing van dit beleidsterrein diverse onzekerheden kent. Schade door diersoorten is sowieso moeilijk te voorspellen en bovendien sterk afhankelijk van de ontwikkeling van marktprijzen. Daarnaast moeten diverse maatregelen zich nog bewijzen. Wij houden de komende tijd de vinger aan de pols.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Zomerschade gans (incl. plafond en pop. reductie '16-'19)	2.098.304	2.000.000	2.200.000	820.000	820.000	820.000	750.000	300.000	300.000	300.000	300.000
Winterschade gans (incl. pop. reductie van '16-'19)	1.158.756	1.800.000	2.000.000	2.340.000	2.237.800	1.737.800	1.237.800	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Schade overige soorten	753.297	400.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Foerageergebieden extra vergoedingen			353.000	353.000	353.000	353.000	353.000	353.000	353.000	353.000	353.000
Apparaatskosten Faunafonds			500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000	500.000
Uitvoeringskosten populatiereductie			250.000	250.000	500.000	500.000	500.000	500.000	250.000		
Aanpassing beleidsregels Faunafonds				-560.000	-560.000	-560.000	-560.000	-560.000	-560.000	-560.000	-560.000
Totaal	4.010.357	4.200.000	5.803.000	4.203.000	4.350.800	3.850.800	3.280.800	2.593.000	2.343.000	2.093.000	2.093.000

Figuur 4. Overzicht financiële posten flora- en faunabeleid

Zomerschade gans. Betreft een groot deel van totale tegemoetkomingen schade Faunafonds. De provincies hebben in interprovinciaal verband afgesproken dat een landelijk plafond zomerschade wordt ingesteld van € 2 mln., ingaand per 2015. In 2012 vond 41% van de zomerschade in Noord-Holland plaats, wat voor ons neerkomt op een geschat schadebedrag van € 820.000. Door actievere populatiereductie door CO₂ en professioneel beheer zal dit plafond naar verwachting rond 2018 niet meer gehaald worden, maar zal de schade lager uitvallen.

Winterschade gans. Dit is de minst voorspelbare post. Het voorliggende beleid ziet niet op het ingrijpen op de populatie trekganzen, waardoor die schade op het huidige niveau blijft of doorstijgt. Standganzen (die hier het gehele jaar verblijven) richten ook winterschade aan. Populatiereductie in de zomer (van standganzen) leidt dus ook tot een afname van winterschade. Het is echter onduidelijk wat de verhouding is tussen schade veroorzaakt door standganzen en trekganzen waardoor het effect hiervan lastig te voorspellen is.

Schade overige soorten. Deze kosten fluctueren nogal: in 2012 bedroeg de getaxeerde (dus niet uitgekeerde) schade van de overige soorten € 826.000; in 2013 was dit € 489.000. Vooral de schades van meerkoet en mees variëren behoorlijk. Besloten is een gemiddeld en constant bedrag van €500.000 voor de overige soorten op te nemen. Dit uitvoeringsbeleid heeft geen betrekking op deze soorten.

Foerageergebieden extra vergoedingen. In onze provincie zullen rustgebieden aangewezen gaan worden om de oude foerageergebieden te vervangen. Tot die tijd blijft de begrenzing van de huidige foerageergebieden van kracht. Binnen de foerageer-/rustgebieden wordt in ieder geval 100% tegemoet gekomen aan schade. Daarnaast zal een extra bedrag worden uitgekeerd voor het behouden van de rust. Het huidige bedrag is gebaseerd op de hoogte van de uitkeringen van extra vergoedingen die Noord-Hollandse boeren in deze gebieden ontvingen in 2012.

Apparaatskosten Faunafonds. Betreft een vaste en goed voorspelbare component. Totale kosten landelijk bedragen €4 miljoen; provincies betalen de helft hiervan op evenredige wijze (1/12 deel). De andere helft wordt conform de verdeling uit Janssen 1 betaald (16,7 % voor NH).

Uitvoeringskosten populatiereductie. Dit bedrag betreft een reservering voor diverse activiteiten, zoals uitvoeringskosten van vangacties met CO₂ uitvoeringskosten van beheerteams en diverse onderzoeks- en proceskosten.

Introductie behandelbedrag Faunafonds. Concreet gaat het om de introductie van het behandelbedrag voor aanvragen bij het Faunafonds. Ingeschat wordt dat dit landelijk tot een besparing van € 2 mln. zal leiden. In Noord-Holland vond in 2013 ongeveer 28% van de schade in Nederland plaats. Dit zou dus voor ons een jaarlijkse besparing van circa € 560.000 betekenen.

7.2 Risico paragraaf : Factoren die de hoogte van de tegemoetkomingen schade onvoorspelbaar maken zijn de volgende:	
Onduidelijkheid over <u>mogelijkheid tot populatie-beheer</u> middels het gebruik van CO ₂ (waarschijnlijk is dat het middel in 2014 en 2015 nog niet te gebruiken)	Er wordt in Interprovinciaal verband ingezet op een snelle invoering van CO ₂ in Nederland. Hiertoe wordt ge-lobbyd bij het rijk en wordt vroegtijdig een procedure voor toelating door het CTGB (college toelating gewasbeschermingsmiddelen en biociden) ingezet.
Onvoorspelbaarheid <u>populatieontwikkelingen</u> en invloed beheer hierop.	Er wordt gemonitord wat de populatieontwikkeling is. Hiermee kan indien nodig beleid worden aangepast. Er wordt onderzoek gedaan naar de effecten van beheer op populaties. Er zijn momenteel populatiemodellen waarmee de effecten van beheer kunnen worden voorspeld in ontwikkeling bij de Universiteit van Wageningen.
Onvoorspelbaarheid <u>droge stofprijs</u> (basis voor hoogte uitkeringen) en grootte van de schade door warme respectievelijk koude winters.	De droge stofprijs, een maat voor gederfde grasopbrengst, is een effect van productieseizoen en marktwerking. Hierop hebben wij geen invloed. Idem voor klimaat.
Onzekerheid over termijn tot stand komen <u>provinciaal ganzenbeleid</u> , faunabeheerplan en bijbehorende ontheffingen.	We zetten alle mogelijke middelen en personeel in om dit beleid zo snel mogelijk effectief te hebben. Afhankelijk van de Faunabeheereenheid voor het aanleveren van faunabeheerplan en ontheffingen. Als hierin vertraging optreed bestaat het risico dat er een aantal weken geen ganzenbeheer mogelijk is. (bij gebrek aan ontheffingen)
<u>Onzekerheid over de effecten van beleid</u> op het behalen van de beoogde populatiereductie door gebrek aan invloed op uitvoer van beheer.	Doordat we wettelijk geen invloed hebben op de uitvoer van beheer, kunnen wij geen dwingende doelen stellen voor het reduceren van de populaties ganzen. Wel stellen wij, als motiverende maatregel, een budget beschikbaar voor door ons goedgekeurde populatiereductie maatregelen, en faciliteren we de Faunabeheereenheid, de partij die verantwoordelijk is voor planmatig beheer, zo veel mogelijk in haar werkzaamheden.

Bijlage 1 - Criteria begrenzing rustgebieden

Aanleiding

De bescherming van trekganzen en beperking van schade aan natuur en landbouwgewassen zijn hoofdprioriteiten in ons beleid. Deels wordt hier invulling aan gegeven d.m.v. het instellen van een winterrustperiode waar op niet-kwetsbare gewassen, waaronder overjarig grasland, niet langer ganzen geschoten mogen worden. De winterrustperiode is echter ontoereikend voor de gebieden/provincies met veel kwetsbare gewassen en daar waar veel trekganzen zich concentreren in de maanden februari t/m juni. Daarnaast is in bepaalde gebieden algehele rust gewenst voor de bescherming van trekganzen, rust die ook in graslandgebieden in de winterrustperiode onvoldoende gewaarborgd is. Het instellen van rustgebieden is essentieel om ook in deze gebieden optimale bescherming van trekganzen te realiseren, maar ook om schade te concentreren. GS achten een herziening van de indeling van de huidige foerageergebieden (mogelijk) noodzakelijk. Deze herziening op basis van (nieuwe) criteria moet leiden tot een betere opvang voor trekganzen en een efficiëntere inzet van middelen. Deze notitie gaat specifiek in op de inhoudelijke aspecten van het samenstellen van een goede begrenzing van (zoek)gebieden en biedt, samen met de randvoorwaarden aangeleverd door de provincie, een handreiking voor de FBE voor een voorstel voor de begrenzing.

Begrenzing (zoek)gebieden

Voorgesteld wordt om bij de begrenzing van de (zoek)gebieden gebruik te maken van verschillende pijlers. Deze pijlers vormen afzonderlijke kaartlagen en kunnen uiteindelijk geïntegreerd worden tot één kaart op basis waarvan (zoek)gebieden kunnen worden begrensd. De volgende pijlers behoren in ieder geval meegenomen te worden bij de begrenzing van zoekgebieden:

Ganzenconcentraties

Ganzenconcentraties geven een goed beeld van de locaties die door ganzen op dit moment al de voorkeur hebben om te foerageren. Door hier rekening mee te houden kan de effectiviteit van de rustgebieden en daarmee de bescherming van trekganzen geoptimaliseerd worden. Er is een langjarig overzicht van de verspreiding en dichtheden van overwinterende ganzen in Nederland.

(Individueel) schadeverleden

Het schadeverleden geeft een beeld van de economische schade die agrariërs ondervinden door de aanwezigheid van (trek)ganzen. Nagenoeg alle percelen met ganzen schade hebben een bij het Faunafonds geregistreerd verleden. De schadebedragen zijn in klassen in gedeeld.

N2000-gebieden

In Nederland zijn verschillende N2000 gebieden aangewezen voor de opvang (als slaappleaats en/of als foerageergebied) van trekganzen. De graslanden binnen de N2000 gebieden tellen hierin mee, maar zijn vaak ontoereikend voor de opvang van de gestelde doelstellingen. Onvoldoende capaciteit aan rustgebied in de directe omgeving doet afbreuk aan de opvangfunctie van het N2000-gebied. Inzicht in de N2000 doelstellingen per gebied en de daaraan gekoppelde benodigde hoeveelheid voedsel en rust dragen bij aan een optimale opvang voor trekganzen rondom de aangewezen N2000 gebieden.

Afschot

Bepaalde (grasland)gebieden kennen van oudsher een grote aantrekkingskracht op ganzen, veelal omdat ze nabij belangrijke (N2000)slaapplaatsen liggen. Groot-schalig afschot (actieve WBE) kan er voor zorgen dat deze gebieden op dit moment geen hoge ganzenconcentraties hebben en weinig schade ondervinden van trekganzen terwijl deze gebieden wel erg in trek zijn bij ganzen. Een kaart met afschotconcentraties geeft hier inzicht in.

Criteria

Het is van groot belang dat de rustgebieden efficiënt en effectief worden begrensd. Zowel voor de bescherming van trekganzen als voor de concentratie van landbouwschade. Daartoe zijn enkele criteria opgesteld die houvast bieden bij de begrenzing van de rustgebieden. Het draait daarbij om maatwerk. Gemotiveerd afwijken - bijvoorbeeld op basis van in de FBE aanwezige gebiedskennis - van de gegeven criteria is dus mogelijk.

Voor een optimale werking van de rustgebieden moeten zij robuust zijn en dienen negatieve randinvloeden zo klein mogelijk te zijn. Daarvoor is het aan te bevelen de volgende condities mee te nemen ongeacht de keuzes in ligging m.b.t. aantallen, schades, afschot en N2000:

- De oppervlakte per rustgebied bedraagt minimaal 500 ha. Hierdoor wordt de invloed van verstoring buiten het rustgebied verkleind.
- Kies rustgebieden die aaneengesloten zijn en geen rafelranden en enclaves bevatten waarin verstoring en afschot mogelijk is. Handvaten daarvoor zijn:
  1. De verstoringrandlengte bedraagt niet meer dan 1 km. per km² (randen grenzend aan water breder dan 10 meter en/of natuurgebieden niet meegerekend)
  2. De diameter van de rustgebieden t.o.v. een verstoringgebied bedraagt minimaal 1500 meter (3 maal de verstoringafstand van 500 meter)
- Het zwaartepunt van het rustgebied ligt bij voorkeur binnen een straal van 10 km. van de rand van een slaapplaats. Slaapplaatsen zijn (meestal) waterrijke gebieden waarin ganzen zich 's nachts terugtrekken om veilig te kunnen overnachten. Slaapplaatsen dienen bij voorkeur op korte afstand van de foerageergebieden te liggen, om zo onnodig energieverbruik te voorkomen.
- Gebruik zoveel mogelijk topografische grenzen bij de keuze van rustgebieden zoals wegen, dijken, wateren (kanalen, meren, vaarten).

Uitgangspunten

- Bij de begrenzing dient presentie van ganzen in het gebied nadrukkelijk gewogen te worden. In verband met het verschillend beschermingsregime tussen grasland en schadegevoelige teelten dient daarbij:
  - a. Voor graslandgebieden de nadruk te liggen op de periode tussen 15 februari en 15 mei.
  - b. Voor gebieden met veel kwetsbare gewassen de nadruk te liggen op de gehele winterperiode.
- Daar waar Natura 2000 gebieden zijn aangewezen o.a. als leefgebied trekganzen waarbij het Natura 2000 gebied vooral als slaapplaats functi-

oneert, is het verstandig om rustgebied binnen een afstand van 5 km van de rand van het N2000 gebied te zoeken. Er ontstaat dan een combinatie van een slaapplaats (N2000 gebied) met een rustgebied om in te foerageren. Hierdoor wordt het energieverlies door het vliegen van grote afstanden en het risico van foerageren in niet rustgebieden, met extra schade tot gevolg, beperkt.

- Het zwaartepunt van het rustgebied ligt bij voorkeur niet verder dan 10 km van de rand van een slaapplaats.
- Zowel agrarische percelen als natuurpercelen kunnen begrensd worden.

Bijlage 2 - Lijst N2000 gebieden

Overzicht Natura 2000 gebieden t.a.v. Beheer en schadebestrijding ganzen

NB. Aan deze tabel kunnen geen rechten worden ontleend, het is een handreiking t.b.v. Vergunningaanvragen op grond van de Natuurbeschermingswet. Leidend zijn de vastgestelde beheerplannen Natura 2000 en de beoordeling van vergunningaanvragen door Gedeputeerde Staten.

Meer informatie over beheer en schadebestrijding per gebied op:
<http://www.noord-holland.nl/web/Actueel/Nieuws/Artikel/Kan-in-Natura-2000gebieden-beheer-en-schadebestrijding-plaatsvinden.htm>

* In Habitatrictlijngebieden moet behalve met verstoring ook rekening gehouden worden met aantasting van habitattypen als gevolg van betreding. Sommige habitattypen zijn hiervoor gevoeliger dan andere.

Natura 2000-gebied	Vogelrichtlijn- (VR) en of Habitatrichtlijn gebied (HR)	Oppervlakte gebied en terreinbeheerders/eigen aren	Vanuit N2000 Beschermde broedvogels en meervleermuis (voorjaar en zomer)	Vanuit N2000 Beschermde niet-broedvogels (voor-en najaar en winter)	Periodes dat verstoring niet speelt	Rekening houden met betreding? 1)	Stand beheerplan Natura 2000	Uitgekeerde schadevergoedingen ganzen in 2013 in euro's (per postcode)
Duinen en Lage Land van Texel	HR en VR	4615 ha Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en particulieren	Roerdomp, lepelaar, bruine kiekendief, blauwe kiekendief, kluut, dwergstern, velduil, eider, bontbekplevier, kleine mantelmeeuw, roodborsttapuit, tapuit	Aalscholver, lepelaar, kleine zwaan, toendrarietgans, grauwe gans, brandgans, rotgans, bergeend, bontbekplevier, zilverplevier, kanoet, drieteenstrandloper, bonte strandloper, rosse grutto, wulp, tureluur, groenpootruiter, steenloper	Geen	ja	Concept	Geen
Abtskolk en De Putten	VR	612 ha Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en particulieren		Dwerggans, kolgans, grauwe gans, smient	1 april tot 1 oktober	nee	Ontwerp vastgesteld	€ 7.032,-
Eilandspolder	West: VR Oost: VR en HR	1416 ha Landschap NH, Staatsbosbeheer en particulieren	Rietzanger	Lepelaar, smient, wintertaling, meerkoet, kievit, goudplevier, grutto	Geen	ja	Ontwerp in procedure	€ 20.316,-
Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	Kalverpolder: HR. Rest meest VR en HR	1475 ha Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en particulieren	Meervleermuis, roerdomp, kempahaan, rietzanger	Smient, slobbeend, grutto	Geen	ja	Concept	€ 199.388,-
Polder Westzaan	HR	1065 ha Staatsbosbeheer en particulieren	Meervleermuis		Hele jaar	ja	Concept	€ 22.110,-
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	Twiske: VR Rest: meest VR en HR	2584 ha Staatsbosbeheer, Landschap NH en particulieren	Meervleermuis, roerdomp, bruine kiekendief, kempahaan, watersnip, visdief, snor, rietzanger	Grauwe gans, smient, kraakeend, meerkoet, grutto, slobbeend	Geen	ja	Concept	€ 31.065,-
Polder Zeevang	VR	1862 ha Staatsbosbeheer en particulieren		Kleine zwaan, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient, goudplevier, kievit, grutto, wulp	1 mei tot 1 augustus	Nee	Definitief	€ 358.505,-
Naardermeer	VR en HR	1169 ha Natuurmonumenten en particulieren	Aalscholver, purperreiger, zwarte stern, snor, grote karekiet	Kolgans, grauwe gans	Geen	ja	Intern Concept	€ 2.471,-
Oostelijke Vechtplassen	VR en HR	6988 ha Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en particulieren	Meervleermuis, roerdomp, woudaapje, purperreiger, porseleinhoen, zwarte stern, ijsvogel, snor, rietzanger, grote karekiet	Aalscholver, kolgans, grauwe gans, smient, kraakeend, slobbeend, tafeleend, nonnetje	Geen	ja	Intern Concept	€ 19.147,-
Eemmeer en Gooimeer Zuidoever	VR	1584 ha Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten	Visdief	Fuut, aalscholver, grauwe gans, smient, kraakeend, slobbeend, tafeleend, kuifeend, meerkoet, kleine zwaan, nonnetje	Geen	Nee	Concept.	Niet bekend

Bronnen

- Van der Zee, Verhoeven en Melman, 2009. Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten.
- Van der Jeugd H.P., Nienhuis, J., Roodbergen, M., & van Winden, E. 2008. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten, deelrapport 12: Effecten van grootte, vorm en ligging van ganzenfoerageergebieden op de opvangcapaciteit. SOVON-onderzoeksrapport 2008/21. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Stappen en criteria voor het begrenzen van foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten binnen provincies in verband met het Beleidskader Faunabeheer, 2003
- E. Knecht, M. Kiers, B.A. Nolet, 2009. Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Deelrapport 6. Foerageergebieden rond Natura2000-gebieden met ganzendoelstellingen. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1843.
- Beintema, A.J. & G.W.T.A. Groot Bruinderink, 2004. Verstoring door jacht en andere handelingen binnen foerageergebieden voor Ganzen en Smienten, gezien in de context van het Beleidskader Faunabeheer. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1001.

Provincie Noord-Holland

BEL/NRL

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 4787

wijerse@noord-holland.nl

Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem, 2012 DE
www.noord-holland.nl